

Spesialpedagogisk forskning i Norge

Forsknings- og utviklingsarbeid innenfor det
spesialpedagogiske fagområdet

Solveig Holen
Gunnar Sivertsen
Cay Gjerustad

Rapport 38/2013

NIFU

Spesialpedagogisk forskning i Norge

Forsknings- og utviklingsarbeid innenfor det
spesialpedagogiske fagområdet

Solveig Holen
Gunnar Sivertsen
Cay Gjerustad

Rapport 38/2013

Rapport 38/2013

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Oppdragsgiver Norges forskningsråd
Adresse Postboks 2700, St. Hanshaugen, 0131 Oslo

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-7218-955-5
ISSN 1892-2597 (online)

www.nifu.no

Forord

NIFU har våren 2013 gjennomført en kartlegging av spesialpedagogisk forskning og utviklingsarbeid i Norge på oppdrag fra Norges forskningsrådet. I tillegg til å gjøre bibliometriske analyser, har forskere ved flere relevante utdanningsinstitusjoner og kompetansesentre blitt intervjuet. Formålet med dette arbeidet har i hovedsak vært å gi en situasjonsbeskrivelse av spesialpedagogisk forskning og utviklingsarbeid i Norge. Videre er utviklingen i løpet av de siste 10-15 årene belyst, og status for spesialpedagogisk forskning i Norge i forhold til forskning i Danmark, Sverige og Storbritannia er vurdert.

NIFU ønsker spesielt å takke forskere og forskningsmiljøer som deltok i undersøkelsen for en positiv og velvillig innstilling. Alle virksomhetene som ble forespurt takket ja til deltakelse. Forskerne ved de ulike virksomhetene har med sin kompetanse og sine innspill vært en uvurderlig kilde til utdypende og interessant informasjon om spesialpedagogisk forskning og utvikling.

Gunnar Sivertsen har hatt ansvaret for den bibliometriske delen av rapporten, mens Cay Gjerustad og Solveig Holen har hatt ansvaret for intervjuundersøkelsen. Rapporten er gjennomgått og kvalitetssikret av direktør Sveinung Skule og forskningsleder Vibeke Opheim.

Oslo, 15.10.2013

Sveinung Skule
direktør

Vibeke Opheim
forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	13
1.1 Bakgrunn.....	13
1.2 Problemstillinger.....	14
1.3 Rapportens oppbygging	15
2 Datakilder, utvalg og metoder	16
2.1 Metode.....	16
2.2 Bibliometriske undersøkelser	16
2.3 Intervjuundersøkelsen	17
2.3.1 Utvalg.....	17
2.3.2 Gjennomføring og analyser	18
3 Bibliometrisk kartlegging	20
3.1 Kartlegging av norsk forskning	20
3.1.1 Datagrunnlag	20
3.1.2 Hvor i Norge foregår forskningen?.....	22
3.2 Internasjonal sammenligning	25
3.2.1 Datagrunnlag	25
3.2.2 Publisering i internasjonale tidsskrifter.....	26
3.2.3 Siteringer fra internasjonale tidsskrifter.....	28
3.2.4 Sammenligning med flere land	30
3.2.5 Artikler med internasjonalt samarbeid.....	31
4 Intervjuundersøkelse, utvalgte institusjoner	33
4.1 Hva kjennetegner spesialpedagogisk forskning?.....	33
4.1.1 To ulike tradisjoner.....	34
4.1.2 Spesialpedagogisk forskning relatert til andre fag – likheter og ulikheter	35
4.2 Kjennetegn ved spesialpedagogisk forskning i Norge.....	37
4.2.1 Relevans, praksisnær eller systemorientert?	37
4.2.2 Variabel kvalitet i spesialpedagogisk forskning	38
4.3 Forskning ved virksomhetene.....	39
4.3.1 Forskningstema.....	39
4.3.2 Rammer for forskningen.....	41
4.3.3 Samarbeid.....	44
4.3.4 Formidling av forskning	45
4.3.5 Stipendiater.....	47
4.4 Utvikling de siste 15 år	48
4.4.1 Politisk styring og fragmentering.....	48
4.4.2 Økt fokus på forskning og publisering.....	49
4.4.3 Større fokus på kvalitet i metode	50
4.4.4 Lite endringer i forskningstema.....	50
4.5 Spesialpedagogisk forskning i Norge sammenliknet med Sverige, Danmark og Storbritannia	52
4.6 Utfordringer og utviklingsbehov framover	53
4.6.1 Lite forskningsmidler	53
4.6.2 Spesialpedagogikk som eget fagfelt, eller?.....	54
4.6.3 Behov for fokus på økt kvalitet i spesialpedagogisk forskning.....	55
4.6.4 Spesialpedagogikk er mer enn spesialundervisning	55
4.6.5 Veien videre	55
Referanser	58
Vedlegg 1 – Intervjuguide	59
Vedlegg 2 – Utvalg av tidsskrifter til internasjonal sammenligning (bibliometri)	61
Tabelloversikt	63
Figuroversikt	64

Sammendrag

Formålet med denne rapporten er å gi en situasjonsbeskrivelse av spesialpedagogisk forskning og utviklingsarbeid i Norge. Rapporten bygger på resultater fra en bibliometrisk undersøkelse og en intervjuundersøkelse gjennomført ved seks virksomheter som publiserer i internasjonale, fagfellevurderte tidsskrift. Den bibliometriske undersøkelsen kartlegger publisering av vitenskapelige tidsskriftsartikler for å identifisere hvor det er spesialpedagogisk forskningsaktivitet i Norge og gir en indikasjon på hvordan omfanget er fordelt mellom de mest aktive institusjonene. Basert på publiseringsaktivitet i Norge, har de seks virksomhetene med høyest publiseringstakt, blitt identifisert. Disse virksomhetene omfatter både universiteter, høyskoler ett kompetansesenter og ett nasjonalt senter. Tolv forskere ved de seks virksomhetene ble invitert til å delta i en spørreundersøkelse som omhandlet spesialpedagogisk forskning i Norge. Alle de forespurte takket ja til å delta.

Målet med situasjonsbeskrivelsen av spesialpedagogisk forskning og utviklingsarbeid i Norge har vært å:

- Beskrive hvilke fagområder, tematikk, målgruppe, samfunnsområde og metode som forsknings- og utviklingsarbeidet er konsentrert om
- Identifisere fagmiljøer med særskilt god publiseringstakt og beskrive deres faglige hovedanliggende. (Identifisere faglige konsentrasjoner)
- Beskrive utviklingen og eventuelle endringer i forsknings- og utviklingsarbeidet på området de siste 15 årene i Norge og internasjonalt
- Gi en vurdering av forskjellene mellom forsknings- og utviklingsarbeidet i Norge i forhold til land det er relevant å sammenligne seg med
- Gi en overordnet vurdering av kvaliteten på den forskningen som er gjort på dette området i Norge de siste 15 årene

De bibliometriske analysene viser at Norge har en høy publiseringsaktivitet inne spesialpedagogikk, både i nordisk og internasjonal sammenheng. Publiseringene er også hyppig sitert av andre forskere. Videre beskriver forskerne gjennom intervjuene at kvaliteten i spesialpedagogisk forskning har blitt bedre de siste årene, både når det gjelder metode og internasjonalt og tverrfaglig samarbeid. En av de største utfordringene forskerne påpeker er den geografiske fragmenteringen av spesialpedagogisk undervisning og forskning i Norge. Mange små miljøer kan redusere kvaliteten og gjøre forskning inne ulike spesialpedagogiske temaer sårbar.

Nedenfor følger et sammendrag av funnene i rapporten, organisert etter problemstillingene i utlysningen.

Hvilke fagområder, tematikk, målgruppe, samfunnsområde og metode er forsknings- og utviklingsarbeidet konsentrert om?

Spesialpedagogikk som fagfelt er et meget vidt og sammensatt område, og forskerne som ble intervjuet uttrykte at det var vanskelig å gi en presis definisjon eller beskrivelse av spesialpedagogisk forsknings- og utviklingsarbeid. Forskere fra ulike virksomheter beskriver også til dels ganske forskjellige virkelighetsopplevelser, ofte preget av eget forskningsområde og interessefelt. Noen er opptatte av å beskrive det særegne ved spesialpedagogisk forskning, og hvordan spesialpedagogikk skilte seg fra andre fag, mens andre har mer fokusert på det som er felles og hvordan de ulike fagene utfyller hverandre. Flere påpeker at nettopp det som gjør spesialpedagogisk forskning spesielt, er at forskningen ofte går på tvers av ulike fagfelt; som for eksempel medisin, psykologi, sosiologi, filosofi og pedagogikk. Informantene er også samstemte om at det benyttes flere metoder i spesialpedagogisk forskning i dag, både med kvantitative og kvalitative tilnærminger.

Flere forskere er tydelige på at det eksisterer to forholdsvis adskilte tradisjoner innen spesialpedagogisk forskning, både internasjonalt og nasjonalt. Den ene tradisjonen fokuserer på vanskeområdene, også kalt vanskeperspektivet, mens den andre har et mer overordnet, inkluderende perspektiv. Det tydeligste skillet ble formidlet fra forskere ved Høgskolen i Lillehammer (HiL) (inkluderende perspektiv) og forskere fra Institutt for spesialpedagogikk ved Universitet i Oslo (ISP) (vanskeperspektiv). Samtidig er forskerne ved disse institusjonene også opptatt av å få til et forskningsmessig og faglig samarbeid mellom forskere med disse ulike perspektivene. Vi fant også et skille mellom det informantene kalte praksisnær forskning, som i hovedregel ble beskrevet som vanskeorientert, og en mer systemorientert forskning som fokuserte på inkluderende opplæring. Spesielt er forskerne fra kompetansesenteret Statped Sørøst, fagavdeling for språk og tale og til dels ISP mer opptatte av praksisnær forskning, mens forskere fra høyskolene og NTNU er mer fokusert mot den systemorienterte forskningen. Dette beskriver imidlertid bare tendenser, alle miljøene påpeker at et kombinert fokus er viktig.

Mange og ulike spesialpedagogiske temaer ble nevnt, som for eksempel: Afasi, dysleksi, hjerneslag, inkludering, logopedi, læring hos døve, matematikkvansker, psykososiale vansker, språkutvikling og språkvansker, tilpasset opplæring, utdanning i fengselet m.m. Flere av disse områdene er nært beslektet med andre fagfelt som psykologi, medisin, lingvistikk, sosiologi og også filosofi. Det ble videre påpekt at skillet mellom spesialpedagogisk forskning og forskning på andre, beslektede fagområder, handler mye om tema og hva man fokuserer på. Fokuset innen spesialpedagogikk tradisjonelt har vært nettopp det at man er opptatt av å tilrettelegge for barn eller mennesker med en eller annen utfordring. Man tar utgangspunkt i individet og det nære miljøet omkring, og undersøker hvordan man kan legge til rette. Etter hvert har fokuset på større omkringliggende miljøer, som skole og samfunn for øvrig, økt. I tillegg til et fokus på individnivå, påpekes det at det er behov forskning på hvordan man kan legge til rette for gode betingelser i samfunnet for at personens utfordringer skal bli minst mulig. Men, som en av informantene understreket, må man vite litt om både såkalt normalutvikling og hva som er spesielle utfordringer for individer med ulike vansker (som for eksempel synshemming eller hørselshemming) for å kunne identifisere når et individs utvikling ikke er god, og hvordan man kan tilrettelegge best mulig for læring.

Fagmiljøer med særskilt god publiseringstakt og deres faglige tyngdepunkt

Den bibliometriske undersøkelsen viser at den vitenskapelige publiseringen innenfor spesialpedagogikk i stor grad er konsentrert ved universitetene. Dernest bidrar – i denne rekkefølgen – Statped, høgskolene, helseforetakene og forskningsinstituttene. Når vi ser nærmere på hvilke enheter innenfor disse institusjonstypene som særlig bidrar, har forskningen klare tyngdepunkter med ulike spesialiseringer som supplerer hverandre på nasjonalt nivå. I *internasjonale* tidsskrifter er de samme institusjonene representert, men universitetene og helseforetakene publiserer noe mer enn de øvrige institusjonstypene.

Det er innen temaer som handler om språk og språkutvikling vi finner høyest publiseringstakt. Dette omfatter både muntlig og skriftlig språk, og speiles også i intervjuene. Det er en overvekt av forskere som arbeider med temaer som dysleksi, afasi, flerspråklighet og språkutvikling.

Det er også interessant å se at kompetansesentrene, som ikke har som en del av sitt mandat at de skal forske, nettopp er blant dem som publiserer flest forskningsartikler. Faktisk er enkelte kompetansesentre blant de mest aktive leverandørene av kunnskap innen spesialpedagogisk forskning i Norge.

Utvikling og endringer i forsknings- og utviklingsarbeidet på området de siste 15 årene i Norge

Utviklingen i spesialpedagogikk som forskningsfelt beskrives ulikt ved de ulike virksomhetene, og er ifølge flere informanter i stor grad avhengig av enkeltpersoner og kapasiteter på feltet. I dag er mange av forskningsmiljøene små og fragmenterte, noe som gjør dem sårbare for endringer.

Politisk styring og føringer i form av forskningsprogram og økonomiske midler er også faktorer som ifølge informantene fører til endringer i det spesialpedagogiske forskningsfeltet. Dette eksemplifiseres gjennom fagområdet logopedi, som har fått tildelt midler til flere ekstra studieplasser. En slik styrt utvikling vurderes som potensielt problematisk da det ikke uten videre finnes tilstrekkelig kompetanse til å håndtere en stor økning i antall studieplasser.

Tilbakemeldingene i intervjuene tyder på en utvikling mot større variasjon i bruk av metode, og et sterkere fokus på kvalitet. Selv om tidligere undersøkelser tyder på en overvekt av kvalitative metoder, er ikke informantene i denne intervjuundersøkelsen like tydelige på dette. Dette kan skyldes at de som var med i undersøkelsen i hovedsak var forskere som publiserte mye, og at det tradisjonelt har vært enklere å publisere kvantitative enn kvalitative artikler i internasjonale tidsskrift. I denne undersøkelsen forteller informanter fra virksomheter som tidligere var dominert av kvantitativ metode, at det nå i større grad også brukes kvalitativ metode, mens informanter fra steder som tidligere først og fremst brukte kvalitative metoder, forteller at kvantitative metoder har blitt mer vanlig.

Selv om informantene forteller om endringer i hvilke metoder som brukes, indikerer intervjuene likevel at den største endringen innenfor metode er bedre kvalitet. Dette kan blant annet skyldes et økt fokus på forskning og publisering, noe som er det som i størst grad kjennetegner utviklingen i løpet av de siste 15 årene. Dette bekreftes av de bibliometriske analysene, som viser at Norge har hatt økende grad av internasjonal publisering.

Videre påpekes det at de formelle kravene til forskerutdanning har økt, og at dette har bidratt til en generelt høyere metodekompetanse. Økt kunnskapsnivå i metode er trolig en nødvendig del av den satsingen som har vært på forskning og publisering.

Flere informanter svarer også at det er et generasjonsskifte på gang innen det spesialpedagogiske feltet, noe de opplever som nyttig og nødvendig for å få inn de gode stipendiatene og forbedre forskerutdanningene.

Vurdering av forskjellene mellom forsknings- og utviklingsarbeidet i Norge i forhold til land det er relevant å sammenligne seg med

De bibliometriske analysene viser at Norge har nå, både i nordisk og europeisk sammenheng, en høy publiseringsaktivitet når vi sammenligner det spesialpedagogiske feltet med andre europeiske lands internasjonale publisering. Videre blir norske og svenske artikler særlig mye sitert sammenlignet med andre lands artikler. Også her har det vært en positiv trend for Norge. Norge har relativt mye internasjonalt samarbeid (målt i artikler med flere forfatteradresser) med andre aktive land på feltet som USA, Australia, Sverige og Nederland.

Informantene som ble intervjuet ble også bedt om å vurdere forskjellene mellom Norge og Danmark, Sverige og Storbritannia. Dette opplever flere som vanskelig å svare på, fordi de ikke har tilstrekkelig

kunnskap om situasjonen i de nevnte landene. Videre er det ganske varierte oppfatninger av situasjonen i andre land. Også innenfor dette temaet ser svarene i stor grad ut til å reflektere hva informantene selv er opptatt av og jobber med, og er derfor i liten grad egnet til å si noe generelt om situasjonen for spesialpedagogikk forskning i Norge sammenliknet med andre land.

Samtidig uttrykker informanter fra alle virksomhetene et sterkt ønske om at de spesialpedagogiske forskningsmiljøene, spesielt i Skandinavia, burde arbeide tettere sammen da de mener at landene har mange fellestrekk.

Overordnet vurdering av kvaliteten på den spesialpedagogiske forskningen i Norge de siste 15 årene

En bibliometrisk undersøkelse kan ikke si noe direkte om forskningskvalitet. Undersøkelsen dekker dessuten et relativt lite antall artikler fra et lite land. Men høy publiseringsaktivitet i internasjonale tidsskrifter hvor kvalitetskontrollen er god, kombinert med at artiklene blir relativt mye sitert og at de ofte utarbeides i samarbeid med forskere fra andre land som er blant de mest aktive på feltet, er indikasjoner på en generelt god kvalitet, selv om denne selvfølgelig kan variere mellom ulike spesialiseringer og institusjoner som arbeider på feltet.

Flere av informantene i intervjuundersøkelsen påpeker at det er, og har vært, variabel kvalitet innen spesialpedagogisk forskning i Norge. Samtlige vurderer imidlertid utviklingen som positiv, med stadig sterkere fokus på god forskningskvalitet. Flere etterlyser også et mer utbredt samarbeid på tvers av fagdisipliner, som medisin, psykologi, pedagogikk, sosiologi og språkfag. Dette vil sannsynligvis bedre forskningskvaliteten både for spesialpedagogikk og for de andre forskningsdisiplinene. Større grad av internasjonalt samarbeid vil også løfte forskningen.

Noen informanter er imidlertid bekymret for den sterkt desentraliserte undervisningen innen spesialpedagogikk. Der man underviser bør man også forske, og i de mindre miljøene vil dette nødvendigvis foregå uten at det er etablert et solid forskningsmiljø rundt den enkelte forsker.

Oppsummert synes det likevel å være en utbredt oppfatning blant informantene om at kvaliteten på spesialpedagogisk forskning nå er god, og at denne har bedret seg gjennom de siste 15 årene, grunnet større fokus på forskning og økt forskningsaktivitet innenfor spesialpedagogikk.

Spesialpedagogisk forskning, veien videre?

Selv om svarene fra informantene tyder på noe varierende tematisk fokus ved de ulike forskningsmiljøene, er det likevel utbredt enighet på noen områder. De etterlyser mer forskning, både innenfor inkluderingstankegangen og på de ulike vanskeområdene, og ser også et behov for at disse to perspektivene sees i sammenheng.

En av de viktigste utfordringene informantene beskriver synes å være opplevelsen av at spesialpedagogikk som fagfelt har lav prioritet, både i form av lite forskningsmidler og lite fokus. Flere av informantene viser til Meld. St. nr. 18 (2010-2011), der det heter at departementet vil øke bevilgningen til Utdanning 2020 for å styrke forskning om årsaker til, og effekter av spesialpedagogisk hjelp/spesialundervisning i barnehage og grunnopplæring. Denne ekstra satsingen på spesialpedagogisk forskning har ikke informantene sett noe til. Flere informanter beskriver et behov for økt satsing på spesialpedagogisk forskning og bedring av vilkårene for forskning, spesielt når det gjelder finansiering av forskningsprosjekter. Dette påpeker de at kan gjennomføres ved hjelp av øremerkede midler til spesialpedagogisk forskning, gjerne synliggjort i et eget forskningsprogram eller som egne problemstillinger under et større forskningsprogram ved Forskningsrådet. Det understrekes at forskning med god kvalitet forutsetter ressurser, både når det gjelder forskere, tid og økonomiske midler.

En annen utfordring spesialpedagogisk forskning står overfor er ifølge informantene den geografiske spredningen av miljøer som driver med utdanning og forskning. I dag eksisterer det mange mindre miljøer som har spesialpedagogisk utdanning, samtidig som de driver lite eller ingen forskning. Norge

er et vidstrakt land med begrensede ressurser, og en geografisk sammenslåing av utdannings- og forskningsmiljøer etter tema og fokusområder foreslås derfor som en mulig løsning på denne utfordringen. Videre trekkes det fram et behov for mer internasjonalt og tverrfaglig samarbeid, da dette også vil heve kvaliteten både innen forskning og utdanning.

1 Innledning

Formålet med denne utredningen er å gi en situasjonsbeskrivelse av spesialpedagogisk forskning og utviklingsarbeid i Norge og andre land som det er naturlig å sammenligne seg med. Denne kunnskapsstatusen skal være et av grunnlagsdokumentene for en ekspertgruppe som skal gjennomgå de spesialpedagogiske utdanningene og den tilhørende forskningen på dette feltet i Norge. Videre skal de vurdere hvordan utdanningene og forskningen bør innrettes og dimensjoneres i årene som kommer for at samfunnets behov skal dekkes. Ekspertgruppen ble opprettet etter forslag fra regjeringen i Meld. St. 18 (2010-2011) Læring og fellesskap.

Målet er at de spesialpedagogiske utdanningene, på linje med all annen høyere utdanning i Norge, skal være forskningsbasert. Kvaliteten på de spesialpedagogiske tjenestene er avhengig av forskningen for å kunne gi gode, effektive tjenester til de som trenger hjelp.

1.1 Bakgrunn

I dette avsnittet vil vi kort oppsummere resultatene fra tidligere studier som omhandler utviklingen av spesialpedagogisk forskning, for å ha dette som et bakteppe til funnene i rapporten.

På 1990 tallet ble det gjennomført flere studier som omhandlet spesialpedagogisk forskning i Norge (Befring og Sæbø 1993; Aasen og Teien 1999; Söder 1999). Disse studiene var knyttet til Norges Forskningsråds program «Program for spesialpedagogisk kunnskaps- og tiltaksutvikling», som ble gjennomført i perioden 1993 – 1999. Dette programmet hadde både politiske, ideologiske og faglige føringer, og ett av målene var å bidra med kunnskap om gode opplæringstilbud for alle i nærmiljøet. I tillegg var det et mål å vri fokuset i spesialpedagogisk forskning fra et individ- og metodeperspektiv til også å innbefatte kontekstuelle forhold. Befring og Sæbø (1993) sin studie var en kunnskapsstatus som dannet grunnlaget for forskningsprogrammet. Befring og Sæbø etterlyste et mer kontekstuell fokus i spesialpedagogisk forskning, som de vurderte som hovedsakelig individorientert. I Aasen og Teien (1999) sin gjennomgang av spesialpedagogisk forskning påpeker de at forskningen har vært mer instrumentell enn begrepsutviklende og mer opptatt av atferd enn av dannelses. I tillegg hevder de at den har vært lite kritisk, og i stor grad styrt av muligheten til å få tildelt forskningsmidler. Det samme påpeker Söder (1999), som også problematiserer tendensen til at forskningen kan fungere som en kontroll av om skolen til enhver tid følger gitte politiske føringer.

De nyeste oppsummeringene vi har identifisert ble gjennomført i begynnelsen av 2000 tallet. En av disse studiene gjennomgår pedagogisk forskning generelt, men inkluderer også spesialpedagogikk spesielt (Forskningsrådet 2004), mens en annen konsentrerer seg om spesialpedagogisk forskning ved Institutt for Spesialpedagogikk (ISP) ved Universitetet i Oslo (Opdal m.fl. 2005). Evalueringen som ble gjennomført i regi av Forskningsrådet i 2004, påpeker i likhet med studiene fra 1999, at

forskningen i stor grad styres av muligheten til å få midler. En av konsekvensene er at fagområdet spesialpedagogikk forsøker å overleve som egenart ved å organisere seg i henhold til sentrale fagtemaer. Videre påpekes det i rapporten at forskerne har høy kompetanse, men at forskningen er fragmentert fordi den i stor grad er knyttet til enkeltforskere. Samtidig beskrives det tendenser til utvikling av større miljøer rundt mer overordnede perspektiver som idehistorie, inkludering, vitenskapsteori og livskvalitet. Metodisk beskrives spesialpedagogisk forskning i stor grad som preget av kvalitative metoder, men at det også finnes en del som kombinerer det kvalitative og det kvantitative. Det påpekes videre at forskningen må bli mer teoridrevet og mindre rettet direkte mot nyttekrav. Mangel på teoretisk bakgrunn og drøftinger settes i sammenheng med lite internasjonal publisering. Det blir for sterkt fokus på «de nære ting», noe som antagelig har marginal interesse internasjonalt (Forskningsrådet 2004).

Opdal m.fl. (2005), som kun kartlegger forskningen ved ISP, konkluderer med at det i stor grad er både kontinuitet og stabilitet i forskningens tematiske profil. Videre har forholdet mellom det individorienterte og det metaorienterte perspektivet i liten grad endret seg ved ISP i perioden 1998 – 2004. Utviklingen kan ifølge dem best betegnes som «stø kurs». Rapporten påpeker videre at for å være relevant, må spesialpedagogisk forskning kombinere kravet om nytte og brukernærhet med kravet om langsiktig og grunnleggende kunnskapsutvikling. Spesialpedagogikk er definert som et profesjonsfag, noe som gir noen føringer for kunnskapsutviklingen. Utvikling av metoder som gir forskningsbasert kunnskap med grunnlag i praksisfeltet er en av utfordringene feltet står overfor ifølge Opdal m.fl. (2005).

Med dette som bakgrunn vil vi i rapporten søke å belyse kjennetegn ved spesialpedagogisk forskning, utvikling gjennom de siste 15 årene, og utfordringer framover.

1.2 Problemstillinger

Ifølge utlysningen skal utredningen:

Gi en oppdatert situasjonsbeskrivelse over forsknings- og utviklingsarbeidet innenfor det spesialpedagogiske fagområdet i Norge og i andre relevante land.

- a. *Beskrive hvilke fagområder, tematikk, målgruppe, samfunnsområde og metode som forsknings- og utviklingsarbeidet er konsentrert om.*
- b. *Identifisere fagmiljøer med særskilt god publiseringstakt og beskrive deres faglige hovedanliggende. (Identifisere faglige konsentrasjoner)*
- c. *Beskrive utviklingen og eventuelle endringer i forsknings- og utviklingsarbeidet på området de siste 15 årene i Norge og internasjonalt.*
- d. *Gi en vurdering av forskjellene mellom forsknings- og utviklingsarbeidet i Norge i forhold til land det er relevant å sammenligne seg med.*
- e. *Gi en overordnet vurdering av kvaliteten på den forskningen som er gjort på dette området i Norge de siste 15 årene.*

Utredningen skal også belyse hvilke forskningstema som har vært mest fremtredende de siste 10-15 årene.

Denne rapporten svarer på disse problemstillingene gjennom to ulike tilnærminger: (1) Bibliometri - søk i ulike tilgjengelige databaser og (2) Kvalitativt intervju av sentrale fagpersoner ved noen utvalgte utdannings- og forskningsinstitusjoner. Mens en bibliometrisk analyse vil gi kvantitative indikatorer på kvalitet, vil de kvalitative intervjuene både supplere og bidra med annen og utdypende informasjon. Til sammen vil dette gi et utfyllende bilde av spesialpedagogisk forskning og utviklingsarbeid i Norge og andre relevante land. De to tilnærmingene – metoder, fremgangsmåter og utbytte – utdypes nærmere i kapittel 2.

1.3 Rapportens oppbygging

I kapittel 2 redegjør vi for datakilder og metoder. Først beskriver vi fremgangsmåten som er benyttet i den bibliometriske kartleggingen, før vi beskriver grunnlaget for den kvalitative intervjuundersøkelsen. Vi går også nærmere inn på kriterier for utvelgelse av virksomheter til intervjuundersøkelsen.

I kapittel 3 presenteres resultatene fra den bibliometriske kartleggingen.

Kapittel 4 handler om intervjuundersøkelsen, der flere ulike virksomheter og institutt har svart på et semistrukturert intervju. Først redegjøres det for hva som kjennetegner spesialpedagogisk forskning som eget fagfelt, så beskrives kjennetegn ved spesialpedagogisk forskning i Norge. Etter dette beskrives forskningen ved de ulike virksomhetene, relatert til temaer, rammer, samarbeid, formidling og stipendiater. Videre tar vi for oss utviklingen i spesialpedagogisk forskning de siste 15 årene slik informantene beskriver dette, før vi redegjør for spesialpedagogisk forskning i Norge sammenliknet med Sverige, Danmark og Storbritannia. Til slutt oppsummeres utfordringer og utviklingsbehov framover, slik det fremkommer i intervjuene med forskere fra ulike miljøer og institusjoner.

2 Datakilder, utvalg og metoder

Som tidligere nevnt, er målet med studien å få mer kunnskap om spesialpedagogisk forskning i Norge, og i den grad dette er mulig, sammenlikne forskningen i Norge med forskningen i landene Sverige, Danmark og Storbritannia. En utfordring i forbindelse med dette arbeidet har vært at det ikke finnes noen nasjonal oversikt over spesialpedagogisk forskning i Norge. De ulike institusjonene har ulike fokusområder og tilnærminger. Mange spesialpedagoger publiserer også i tidsskrift som ikke er definert som spesialpedagogiske, samtidig som forskere som ikke er spesialpedagoger, publiserer i spesialpedagogiske tidsskrift. En ren bibliometrisk undersøkelse der man kartlegger det som er publisert i spesialpedagogiske tidsskrift vil derfor ikke gi noe fullstendig resultat. Videre publiseres fremdeles mange av doktorgradsavhandlingene som monografier, og kan derfor være vanskelig tilgjengelige for andre. Vi har derfor valgt å benytte to ulike metoder til å kartlegge spesialpedagogisk forskning, både bibliometrisk kartlegging og en intervjuundersøkelse der vi har invitert miljøer og personer som publiserer relativt mye.

Først gir vi en beskrivelse av hvordan den bibliometriske kartleggingen ble gjennomført, før vi redegjør for fremgangsmåten ved intervjuundersøkelsen.

2.1 Metode

I dette avsnittet introduserer vi en kort oversikt over de to metodiske tilnærmingene som danner grunnlaget for funnene i rapporten.

2.2 Bibliometriske undersøkelser

I bibliometriske studier av forskning benyttes data fra vitenskapelige publikasjoner til å beskrive aktivitet (antall publikasjoner), samarbeid (medforfatterskap) og gjennomslagskraft (siteringer) i forskningen. Bibliometri gir i seg selv ingen kvalitetsvurdering, men kan sammen med annen informasjon gi et utvidet empirisk grunnlag for en overordnet vurdering av kvaliteten på forskningen.

I denne rapporten bruker vi bibliometriske indikatorer til å identifisere norske forskningsmiljøer som er aktive på det spesialpedagogiske forskningsfeltet og til å sammenligne norsk forskning internasjonalt, særlig med den spesialpedagogiske forskningen i Danmark, Sverige og Storbritannia.

Vi avgrensner spesialpedagogisk forskning ved å foreta *utvalg* av tidsskrifter som vi henter data fra. Til de internasjonale undersøkelsene benytter vi utvalgte tidsskrifter som dekkes av *Web of Science* (Thomson Reuters). Her har vi mulighet for å følge utviklingen fra 1997 og framover. Men *Web of Science* omfatter bare en mindre del av det som publiseres. For å studere forskningen i Norge nærmere, utvider vi datagrunnlaget med to norske tidsskrifter (*Spesialpedagogikk* og *Norsk tidsskrift*

for logopedi) og tre internasjonale tidsskrifter som ikke dekkes av Web of Science (*British Journal of Special Education*, *European Journal of Special Needs Education* og *International Journal of Special Education*). Datakilden for de to norske tidsskriftene er Nasjonalbibliotekets artikkelindeks *Norart*, mens datakilden for de tre øvrige er *The Education Resources Information Center (ERIC)*. I det utvidete datagrunnlaget kan vi følge utviklingen siden 2004, dvs. det året man begynte å kategorisere artikler som vitenskapelige i *Norart*.

2.3 Intervjuundersøkelsen

I tillegg til de bibliometriske analysene, har vi gjennomført kvalitative intervjuer av sentrale fagpersoner ved utvalgte spesialpedagogiske miljøer i Norge.

Formålet med intervjuundersøkelsen har vært å få mer kunnskap om spesialpedagogisk forskning i Norge, utover det som er mulig å kartlegge ved å søke i ulike databaser. Det foregår mye forskning i Norge som ikke publiseres i fagfelleverderte tidsskrift, og som dermed ikke er like lett tilgjengelige for søk. Det er derfor vanskelig å få en komplett oversikt over all forskning, men ved å kontakte en del relevante institusjoner vil det likevel være mulig å få bedre kunnskap om feltet. Samtidig gir fagfelleverderte tidsskrift en god indikasjon på hvilke institusjoner som forsker mye. Vi valgte derfor å gjennomføre en foreløpig bibliometrisk kartlegging. Resultatene fra denne ble presentert for Forskningsrådet, og ble i samråd med dem enige om å kontakte de seks institusjonene som hadde publisert mest, og invitere dem til en intervjuundersøkelse.

I dette kapittelet vil vi først gi en kort beskrivelse av utvalget, og deretter av hvordan intervjuundersøkelsen ble gjennomført og analysert.

Gjennom intervjuene har vi hatt fokus på hvilke fagområder, temaer, målgrupper, samfunnsområder og metoder som er aktuelle for spesialpedagogisk forskning i Norge. Intervjuobjektene har både gitt en vurdering av kvaliteten på forskningen som er gjort, og en vurdering av utviklingen gjennom de siste femten år.

I forkant av intervjuundersøkelsen ble det gjort en foreløpig bibliometrisk kartlegging for å bidra til en oversikt over hvor den spesialpedagogiske forskningen i Norge foregår. Ut fra resultatene fra denne tok vi kontakt med fagmiljøene som driver aktivt med forskning, og inviterte dem til intervjuundersøkelsen. Målet var å intervju to til tre nøkkelpersoner (fortrinnsvis instituttleder og en til to sentrale fagpersoner) ved de seks instituttene med flest publikasjoner.

Som utgangspunkt for intervjuene utviklet vi en semistrukturert intervjuguide som ble benyttet til å belyse disse temaene. Nærmere beskrivelse av fremgangsmåten følger under punkt 2.3.2.

2.3.1 Utvalg

Den bibliometriske undersøkelsen ble i første omgang benyttet til å lage en oversikt over alle norske institusjoner og underliggende enheter som har publisert mer enn fem vitenskapelige tidsskriftsartikler innen spesialpedagogikk i løpet av de ni årene 2004-2012 (se avsnitt 3.1 nedenfor). Tabell 2.1 viser de seks virksomhetene som har publisert mest i denne perioden.

Tabell 2.1. Oversikt over institusjoner og antall deltakere i intervjuundersøkelsen

Institusjon	Enhet	Antall spesialpedagogiske artikler	Antall deltakere
Universitetet i Oslo		104	
	Institutt for Spesialpedagogikk	62	3
NTNU		32	
	Pedagogisk Institutt	17	3
Universitetet i Bergen		31	
	Institutt for biologisk og medisinsk psykologi	19	1
Universitetet i Stavanger		57	
	Nasjonalt senter for leseforskning og leseopplæring	28	1
Statped Sørøst		67	
	Fagavdeling for språk og tale, tidligere Bredtvet kompetansesenter	40	2
Høgskolen i Lillehammer		19	
	Avdeling for pedagogikk og sosialfag	19	2

Oversikten viser at den spesialpedagogiske forskningen foregår både i og utenfor de virksomhetene som har et spesialpedagogisk utdanningstilbud. Det er relativt mange bidrag fra Statped Sørøst, da spesielt Fagavdeling for språk og tale, tidligere Bredtvet kompetansesenter og Nasjonalt senter for leseforskning og leseopplæring. Vi sendte en skriftlig invitasjon til lederen ved hver virksomhet, i tillegg til at vi kontaktet fagpersoner som hadde en høy publiseringsfrekvens. Vi ønsket å intervju to til tre forskere ved hver institusjon, gjerne en med lederansvar. Alle institusjonene takket ja til å delta, og med unntak av Universitetet i Stavanger og Universitetet i Bergen fikk vi rekruttert 2 til 3 forskere (se tabell 2.1) fra hvert sted. Totalt intervjuet vi 12 forskere fra 6 ulike institusjoner.

Det at de deltakende virksomhetene ble rekruttert avhengig av publisering betyr at de beskrivelsene som kommer fram gjennom intervjuene ikke kan sees på som representative for alle spesialpedagogiske virksomheter i Norge. Derimot er utvalget godt egnet til å få tak i beskrivelser av spesialpedagogisk forskning i Norge av personer som enten selv publiserer mye eller som er ansatt ved virksomheter som publiserer mye. Det betyr at intervjuene presenterer spesialpedagogisk forskning sett fra ståstedet til aktive forskere, personer det er rimelig å anta har god kjennskap til temaet.

2.3.2 Gjennomføring og analyser

Til grunn for intervjuet var en intervjuguide, utformet med spørsmål som omhandlet emnene beskrevet i avsnittet «Problemstillinger» (kapittel 1), og som skulle benyttes til å få forskerne til å utdype deres erfaringer og refleksjoner omkring spesialpedagogisk forskning (se vedlegg 1). En slik guide er i første rekke en huskeliste for intervjueren, noe som innebærer at selve intervjuet ideelt sett kan utvikle seg som en faglig samtale, men uten at informantene stilles helt likelydende spørsmål som kan benyttes til nøyaktige sammenligninger i ettertid. Det er viktigere å få frem intervjuobjektets egne fortellinger og refleksjoner innenfor en referanseramme som er lik for alle som blir intervjuet innenfor prosjektet (Repstad 2007). Widerberg (2010) utdype dette ved å si at hvis man lar alle intervjuobjektene svare på nøyaktig de samme spørsmålene, kan man som intervjuer gå glipp av nettopp det som er forskjellig og som kan bidra til å forklare fenomenet man står overfor – i vårt eksempel den spesialpedagogiske forskningen som skjer i ulike institusjoner. Å få frem forskjeller og bredde, og dermed spesifisere funnene, kan bidra til å øke forskningsresultatenes gyldighet (Widerberg 2010: 223). Samtidig vil også sammenligninger av forskjellige forskeres utsagn og beskrivelser av hva spesialpedagogisk forskning innebærer, i seg selv være et viktig element i det å forstå sosiale, organisatoriske og pedagogiske

mønstre som avtegnes i skolehverdagen. Sammenligning mellom ulike forskeres utsagn gjør det i vårt tilfelle mulig å se fortellingene om spesialpedagogisk forskning fra en institusjon og forsker i lys av de andre institusjonene.

Alle informantene fikk tilsendt intervjuguiden i forkant (se vedlegg 1). Vi besøkte Universitetet i Oslo og Statped sørøst, og gjennomførte disse intervjuene ansikt til ansikt. Intervjuene av forskere fra de andre institusjonene ble gjennomført på Skype og telefon. Alle intervjuene ble tatt opp på bånd, og intervjuobjektene ble spurt om- og aksepterte dette i forkant.

Etter at intervjuene var gjennomført ble de transkribert av forskerne ved NIFU. Bare informasjon som var relevant for undersøkelsen ble transkribert. Eksempelvis beskrev av og til forskerne ganske inngående enkelte pågående prosjekter ved institusjonen, noe som ikke var direkte relevant for prosjektet. Denne typen beskrivelser ble ikke transkribert. Vi markerte heller ikke pauser eller ulike pauseord.

Transkripsjonene ble importert inn i analyseverktøyet NVIVO, versjon 10. Dette verktøyet ble så benyttet til å analysere og sammenlikne utsagn om samme tema mellom forskere og institusjoner. Disse analysene og sammenlikningene danner grunnlaget for resultatene som er beskrevet i den kvalitative delen av denne rapporten.

3 Bibliometrisk kartlegging

3.1 Kartlegging av norsk forskning

3.1.1 Datagrunnlag

I denne delen av undersøkelsen skal vi benytte data fra vitenskapelige tidsskriftsartikler til å identifisere hvor det er spesialpedagogisk forskningsaktivitet i Norge og til å gi en indikasjon på hvordan omfanget er fordelt mellom de mest aktive institusjonene.

Spesialpedagogisk forskning i Norge publiseres både på norsk og internasjonalt, både i bøker og i tidsskrifter. Vår undersøkelse dekker ikke all vitenskapelig publisering, men et representativt utvalg av tidsskrifter. Datagrunnlaget består av spesialpedagogiske tidsskrifter som indekseres i kategorien «Special Education» i *Web of Science*, dessuten de to norske tidsskriftene *Spesialpedagogikk* og *Norsk tidsskrift for logopedi*, som indekseres i Nasjonalbibliotekets artikkelindeks *Norart*, og tre internasjonale tidsskrifter (*British Journal of Special Education*, *European Journal of Special Needs Education* og *International Journal of Special Education*) som ikke dekkes av *Web of Science*, men som til gjengjeld indekseres av *The Education Resources Information Center (ERIC)*.

I *Norart* er vitenskapelige artikler (til forskjell fra annet stoff) kun spesifisert siden 2004. Perioden vi undersøker er dermed de ni årene 2004-2012. Fra *Web of Science* har vi med artikler som er klassifisert som «Article» eller «Review» og fra *ERIC* artikler som er «Peer Reviewed».

I *Web of Science* indekseres samtlige forfatteradresser som er publisert i tidsskriftene. Dette gjør det mulig å identifisere aktive norske institusjoner direkte. Data fra *Norart* og *ERIC* må vi derimot kople til norske institusjoner gjennom forfatternavn, dels ved å benytte forskerpersonalregisteret ved NIFU, dels ved å benytte den nettpubliserte listen med kontaktinformasjon for 906 medarbeidere i Statped (Statped er ikke med i forskerpersonalregisteret).

I alt 398 artikler fra 2004-2012 kan knyttes til norske forskningsinstitusjoner. Som vist i tabell 3.1, forekommer 65 prosent av artiklene i de to norske tidsskriftene, mens de øvrige 35 prosent er fordelt på 26 internasjonale tidsskrifter som har norske artikler i perioden.

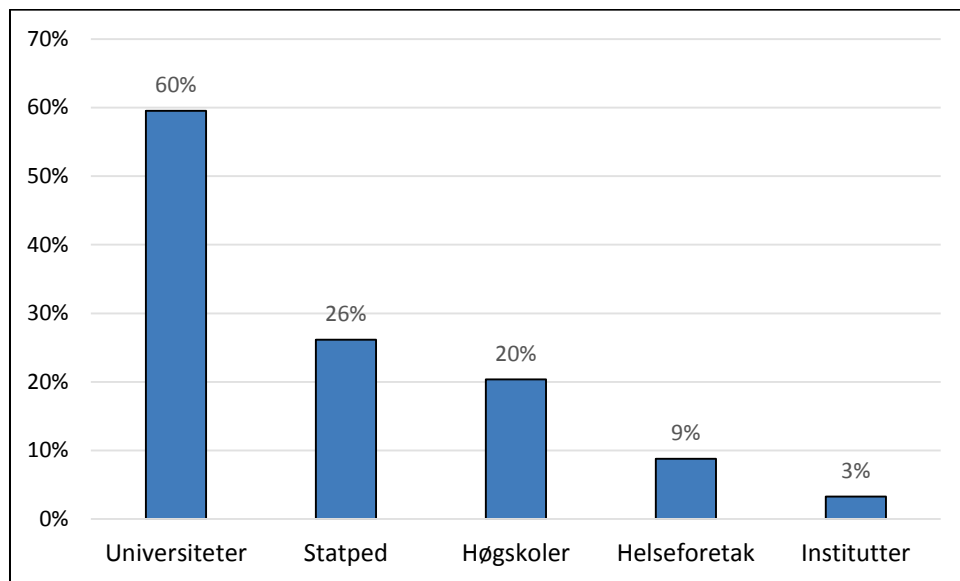
Tabell 3.1. Norske vitenskapelige artikler 2004-2012 pr. tidsskrift. Tidsskrifter i kursiv er ikke er med i *Web of Science*, men i *ERIC* (internasjonale) eller *Norart* (norske).

Tidsskrift	Artikler	Andel
<i>Spesialpedagogikk</i>	169	42,5 %
<i>Norsk tidsskrift for logopedi</i>	91	22,9 %
Research in Developmental Disabilities	18	4,5 %
Disability & Society	14	3,5 %
Dyslexia	13	3,3 %
<i>European Journal of Special Needs Education</i>	13	3,3 %
Clinical Linguistics & Phonetics	11	2,8 %
Journal of Learning Disabilities	8	2,0 %
Journal of Research in Reading	7	1,8 %
International Journal of Inclusive Education	6	1,5 %
Journal of Visual Impairment & Blindness	6	1,5 %
Reading and Writing	5	1,3 %
International Journal of Disability Development and Education	4	1,0 %
Journal of Psycholinguistic Research	4	1,0 %
Logopedics Phoniatrics Vocology	4	1,0 %
American Annals of the Deaf	3	0,8 %
American Journal on Mental Retardation	3	0,8 %
Folia Phoniatica et Logopaedica	3	0,8 %
<i>International Journal of Special Education</i>	3	0,8 %
Aphasiology	2	0,5 %
<i>British Journal of Special Education</i>	2	0,5 %
Journal of Communication Disorders	2	0,5 %
Journal of Deaf Studies and Deaf Education	2	0,5 %
Applied Psycholinguistics	1	0,3 %
Education and Training in Autism and Developmental Disabilities	1	0,3 %
Education and Training in Developmental Disabilities	1	0,3 %
Learning Disability Quarterly	1	0,3 %
Remedial and Special Education	1	0,3 %
Sum	398	100,0 %

3.1.2 Hvor i Norge foregår forskningen?

Hvis vi går ut fra at fordelingen av de 398 artiklene noenlunde gjenspeiler hvordan forskningsaktiviteten er fordelt, viser figur 3.1 hvordan spesialpedagogisk forskning er fordelt mellom hovedtyper av institusjoner. Universitetene bidrar til 60 prosent av artiklene og Statped til 26 prosent av artiklene. Deretter følger høgskolene med 20 prosent, helseforetakene med 9 prosent og selvstendige forskningsinstitutter med 3 prosent. (Andelene er delvis overlappende på grunn av artikler hvor mer enn én institusjon bidrar, se nedenfor om samarbeidsartikler.)

Figur 3.1. Andeler av 398 artikler som ulike institusjonstyper bidrar til. (Summen av andeler er høyere enn 100 prosent fordi én artikkel kan ha flere bidragsytende institusjoner.)

Tabell 3.2 viser institusjoner og underliggende enheter som har bidratt til minimum fem artikler blant de 398 artiklene fra 2004-2012. Vi ser at den spesialpedagogiske forskningen foregår både i og utenfor de institusjonene/enhetene som har et spesialpedagogisk utdanningstilbud. Det er relativt mange bidrag fra Statped. Disse er oftest fra kompetansesentrene. I tillegg til U&H-sektoren og Statped ser vi at det er bidrag fra forskningsinstitutter og helseforetak.

Tabell 3.2. Institusjoner og underliggende enheter med fem eller flere artikler i materialet.

Institusjon	Enhet	Artikler
Universitetet i Oslo		104
	Institutt for Spesialpedagogikk	62
	Institutt for Lingvistiske og Nordiske Studier	30
	Pedagogisk Forskningsinstitutt	7
Statped sørøst		67
	Bredtvet kompetansesenter	40
	Skådalen kompetansesenter	7
	Torshov kompetansesenter	6
	Lillegården kompetansesenter	5
Universitetet i Stavanger		57
	Nasjonalt senter for leseforskning og leseopplæring	28
	Institutt for grunnskolelærerutdanning, idrett og spesialpedagogikk	17
	Senter for Adferdsforskning	7
	Institutt for Musikk og Dans	5
Universitetet i Bergen		31
	Institutt for biologisk og medisinsk psykologi	19
NTNU		32
	Pedagogisk Institutt	17
	Institutt for Sosialt Arbeid og Helsevitenskap	7
Høgskolen i Lillehammer	Avdeling for pedagogikk og sosialfag	19
Helse Sør-Øst		18
Statped nord		16
	Alta	7
Statped vest		16
	Hunstad skole	14
Høgskulen i Volda		11
	Institutt for Sosialfag	6
Helse Vest		10
Høgskolen i Oslo og Akershus		9
Universitetet i Agder		9
	Institutt for pedagogikk	7
Statped midt		8
	Møller kompetansesenter	5
Universitetet i Nordland		8
Universitetet i Tromsø		8
Høgskulen i Sogn og Fjordane		6
Helse Midt-Norge		5
Høgskolen i Telemark		5
Høgskolen i Vestfold		5
Nasjonalt Folkehelseinstitutt		5
SINTEF Helse		5

I tabell 3.3 vises de samme tall som i tabell 3.2, men kun fordelingen av totalt 247 artikler som kommer fra universiteter og høyskoler. I høyre kolonne vises en indikator for *relativ publiseringshyppighet i spesialpedagogikk*. I denne indikatoren er institusjonens andel av de spesialpedagogiske artiklene sammenlignet med institusjonens andel av *alle artikler i pedagogikk generelt* innenfor samme perioden 2004-2012. Indikatoren er lik 1,00 hvis publiseringsaktiviteten i spesialpedagogikk er like stor som i pedagogikk generelt. Verdier over dette tyder på at institusjonen er blant dem som er spesialisert i retning av spesialpedagogisk forskning.

Tre institusjoner har utdanningstilbud i spesialpedagogikk, men ingen vitenskapelige artikler 2004-2012: Høgskolen i Finnmark, Høgskolen Stord/Haugesund og Norges Idrettshøgskole.

Følgende institusjoner har utdanningstilbud i spesialpedagogikk, men relativt liten publiseringsaktivitet på feltet i 2004-2012: Høgskolen i Nord-Trøndelag, NLA Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Sør-Trøndelag, Høgskolen i Østfold, Dronning Mauds Minne Høgskole, Høgskolen i Bergen, Høgskolen i Hedmark og Høgskolen i Vestfold.

Tre institusjoner med utdanningstilbud i spesialpedagogikk har vitenskapelig publisering på feltet, men publiseringsaktiviteten i pedagogikk generelt er høyere: Høgskolen i Oslo og Akershus, Høgskolen i Vestfold og Universitetet i Agder.

Tabell 3.3. Antall artikler i spesialpedagogikk fra universiteter og høyskoler 2004-2012.

Institusjon	Artikler	Rel publ
Universitetet i Stavanger	57	3,13
Samisk høyskole	2	3,01
Høgskolen i Sogn og Fjordane	6	2,28
Høgskolen i Volda	11	2,23
Universitetet i Nordland	8	1,82
Høgskolen i Lillehammer	19	1,46
Universitetet i Oslo	103	1,39
Høgskolen i Buskerud	3	1,36
Høgskolen i Nesna	3	1,32
Høgskolen i Ålesund	1	1,25
Universitetet i Bergen	31	1,06
Høgskolen i Harstad	3	1,02
Høgskolen i Molde	1	0,95
Høgskolen i Nord-Trøndelag	3	0,94
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	32	0,92
Høgskolen i Telemark	5	0,85
Universitetet i Tromsø	8	0,74
Høgskolen i Østfold	3	0,60
Universitetet i Agder	9	0,53
Høgskolen i Vestfold	5	0,50
Høgskolen i Oslo og Akershus	9	0,34
Høgskolen i Sør-Trøndelag	3	0,33
Dronning Mauds Minne Høgskole	2	0,31
Høgskolen i Hedmark	2	0,27
NLA Høgskolen	1	0,21
Høgskolen i Bergen	1	0,14
Høgskolen i Finnmark	0	-
Høgskolen Stord/Haugesund	0	-
Norges Idrettshøgskole	0	-
Alle universiteter og høyskoler	247	1,00

I høyre kolonne i tabell 3.3 vises relativ publiseringshyppighet i spesialpedagogikk. Institusjonens andel av de spesialpedagogiske artiklene er dividert på andelen av artikler i pedagogisk forskning

generelt (data fra Database for statistikk om høgre utdanning, bearbeidet ved NIFU). Høgskoler med få eller ingen artikler i hverken spesialpedagogikk eller pedagogikk er ikke med i oversikten.

I materialet er det 81 artikler (20 prosent) som har tilknytning til mer enn én institusjon. Det kan være ved at forfatteren selv har tilknytning mer enn ett sted, eller ved at artikkelen har to eller flere forfattere som har tilknytning ulike steder. I begge tilfeller kan dette være tegn på forskningssamarbeid mellom to institusjoner. De mest hyppige samarbeidsrelasjoner i materialet finner vi mellom:

- Statped sørøst og UiO, Institutt for Lingvistiske og Nordiske Studier: 15 artikler
- Statped sørøst og UiO, Institutt for Spesialpedagogikk: 11 artikler
- Statped vest og UiB, Institutt for biologisk og medisinsk psykologi: 7 artikler

3.2 Internasjonal sammenligning

3.2.1 Datagrunnlag

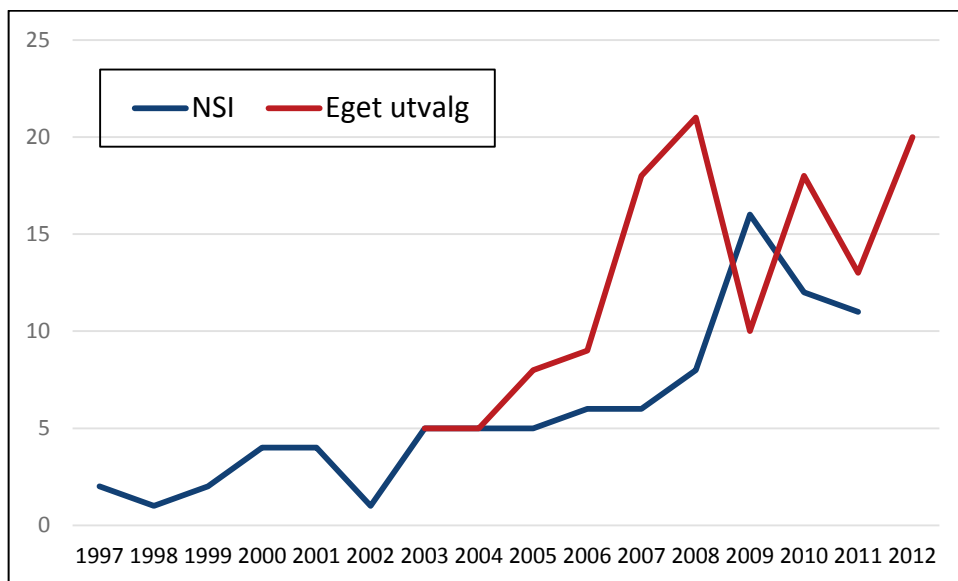
For å foreta en internasjonal sammenligning, må vi begrense oss til artikler som er indeksert i *Web of Science*, den eneste datakilden som indekserer alle forfatteradresser fullstendig. Fra *Web of Science* henter vi to ulike datagrunnlag:

- Det ene datagrunnlaget dekker 12 036 artikler som er publisert 1997-2011 i 47 tidsskrifter som er klassifisert i kategorien «Special Education» i statistikkbasen *National Science Indicators (NSI)*, som Thomson Reuters produserer på grunnlag av *Web of Science*.
- Det andre datagrunnlaget dekker 9 715 artikler som er publisert 2003-2012 i 32 tidsskrifter som vi selv har valgt ut fra *Web of Science* for å få et mer spesifikt datagrunnlag for spesialpedagogisk forskning. Data for disse artiklene er lastet ned direkte fra *Web of Science* (for å gjøre dette arbeidet overkommelig, er perioden begrenset til de siste ti år).

De to utvalgene av tidsskrifter, som vi betegner henholdsvis «NSI» og «Eget utvalg», er vist i *Vedlegg 2*. Utvalgene er overlappende med 18 tidsskrifter. I tidsskriftene som kun finnes i NSI, er det en overvekt av medisinsk, psykiatrisk eller psykologisk forskning. I tidsskriftene som kun inngår i «Eget utvalg» er det i større grad innslag av spesialpedagogisk forskning.

I NSI-utvalget inngår 88 artikler fra Norge, mens det i «Eget utvalg» inngår 127 artikler fra Norge. I figur 3.2 ser vi at antallet artikler per år økte i perioden 2006-2009 og at det har stabilisert seg siden på et nivå som ligger fire ganger over nivået for ti år siden.

Figur 3.2. Antall artikler fra Norge i tidsskriftskategorien «Special Education» i National Science Indicators (NSI) 1997-2011 og i et mer spesifikt utvalg tidsskrifter i Web of Science 2003-2012 (Eget utvalg).

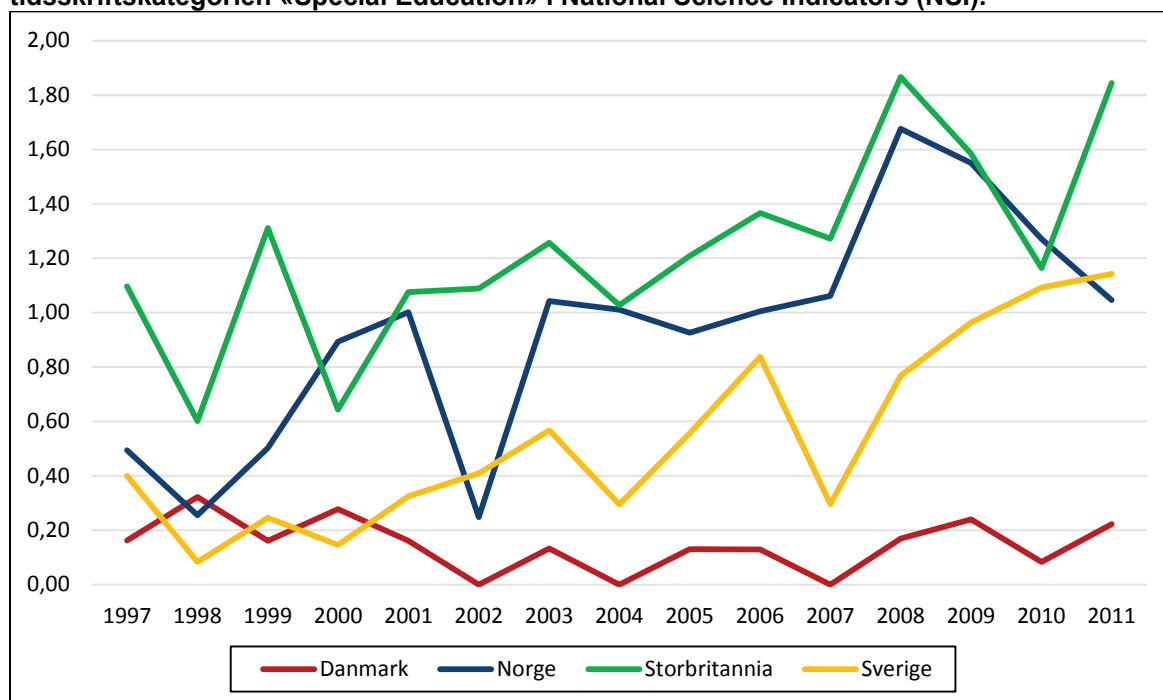
3.2.2 Publisering i internasjonale tidsskrifter

Vi skal nå sammenligne Norge med andre land ut fra en indikator vi kaller *relativ publiseringshyppighet*, som tar hensyn til forskjeller i størrelse mellom landene. Indikatoren sammenligner landets andel av alle artikler i tidsskriftsutvalget med landets andel av alle artikler i Web of Science totalt sett i alle fag. Eksempel: I 2011 bidro Norge til 11 av de 1 279 artiklene i NSI-utvalget, dvs. 0,86 prosent. Samtidig bidro Norge til i alt 10 360 av totalt 1 260 892 artikler i Web of Science, dvs. en andel på 0,82 prosent. Vi dividerer den første andelen på den siste, får vi en relativ publiseringshyppighet på 1,05. Indikatoren sier at publiseringshyppigheten var fem prosent høyere i spesialpedagogikk dette året enn det som kunne forventes ut fra publiseringshyppigheten i norsk forskning generelt. Indikatoren er mest interessant å sammenligne over tid og mellom land.

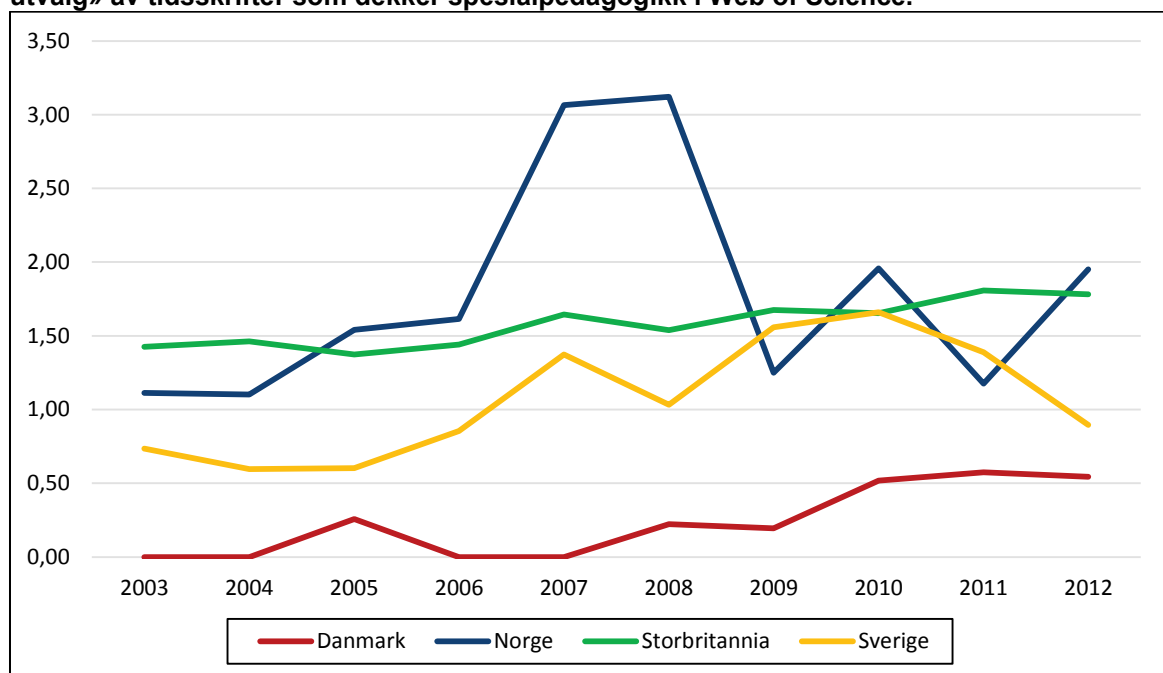
I figur 3.3. sammenligner vi relativ publiseringshyppighet for Danmark, Norge, Sverige og Storbritannia i NSI-utvalget 1997-2011. I figur 3.4 sammenligner vi den relative siteringshyppigheten for de samme fire landene i «Eget utvalg» 2003-2012. Alle fire land har høyere relativ siteringshyppighet i «Eget utvalg» enn i NSI-utvalget. Den viktigste forklaringen på dette, er at artikler fra USA er mer dominerende i NSI-utvalget enn i «Eget utvalg». I sistnevnte utvalg ser vi at Norge en relativt høy internasjonal publiseringshyppighet i spesialpedagogikk, når vi tar hensyn til landets størrelse. Den er på samme nivå som i Storbritannia, litt høyere enn i Sverige og betydelig høyere enn i Danmark. Alle fire land har økende tendens. NSI-utvalget gir samme bilde med unntak av at tendensen ikke er økende for Danmark.

Danmark har overraskende lav internasjonal publiseringsaktivitet i spesialpedagogikk. Dette bildet endres ikke når vi ser nærmere på relevante tidsskrifter som ikke dekkes av Web of Science, men av ERIC: *Australasian Journal of Special Education*, *British Journal of Special Education*, *European Journal of Special Needs Education*, *International Journal of Special Education*, *Journal of Research in Special Educational Needs*, *Journal of Special Education* og *Journal of Special Education Technology*. I perioden 2003-2012 har disse tidsskriftene hatt 18 artikler fra Norge, 22 fra Sverige og 105 fra Storbritannia (omtrent samme prosentvise fordeling som i de to andre utvalgene), men ingen artikler fra Danmark.

Figur 3.3. Relativ publiseringshyppighet 1997-2011 for fire land med utgangspunkt i tidsskriftskategorien «Special Education» i National Science Indicators (NSI).

Figur 3.4. Relativ publiseringshyppighet 2003-2012 for fire land med utgangspunkt i «Eget utvalg» av tidsskrifter som dekker spesialpedagogikk i Web of Science.

Som nevnt inngår 127 artikler fra Norge i de internasjonale tidsskriftene i «Eget utvalg» fra 2003-2012. Tallene nedenfor viser hvordan disse artiklene fordeler seg prosentvis mellom institusjonstyper. I parentes vises andelene fra figur 3.1, som også inkluderer artikler i tidsskrifter utenfor Web of Science, blant dem to norske tidsskrifter. I begge beregninger er summen høyere enn 100 prosent fordi flere institusjoner kan være representert i én artikkel:

- Universiteter: 78 % (60 %)
- Helseforetak: 17 % (9 %)
- Statped: 14 % (26 %)

- Høgskoler: 12 % (20 %)
- Institutter: 8 % (3 %)

Statped og høgskolene har altså en mindre grad av internasjonal publisering enn de øvrige institusjonstypene har. En grunn kan være at forskningen i større grad er praksisrettet og derfor egner seg bedre til publisering i de profesjonsrettede norske tidsskriftene. En annen grunn kan være at utvalgene av internasjonale tidsskriftene i større grad enn de to norske tidsskriftene representerer andre faggrupper enn spesialpedagoger som har sterkere tradisjon for å publisere internasjonalt.

3.2.3 Siteringer fra internasjonale tidsskrifter

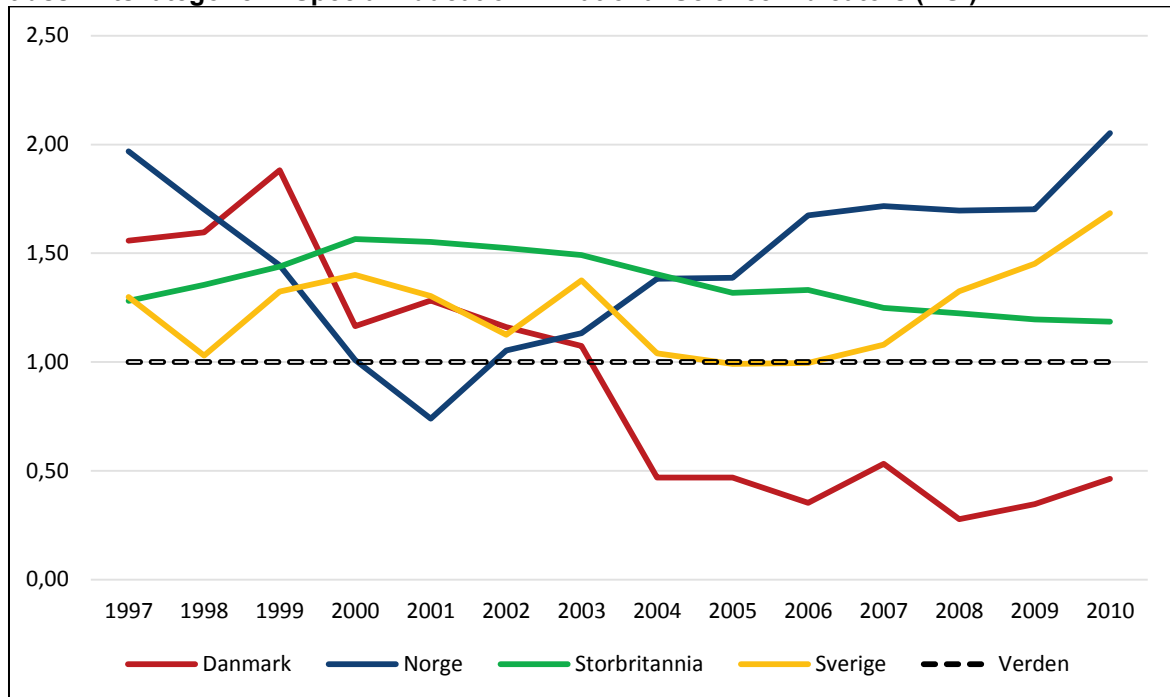
Antallet siteringer som en vitenskapelig artikkel mottar fra senere publiserte artikler, kan være en indikasjon på artikkelens betydning for eller gjennomslagskraft («impact») i videre forskning. Derimot sier dette ikke noe direkte om kvalitet (se avsnitt 3.2.2 ovenfor).

I alle forskningsfag er det slik at noen få artikler mottar mange siteringer mens de fleste artikler blir sjelden eller aldri sitert. Når man beregner gjennomsnittlig siteringshyppighet for små antall artikler, slik vi gjør her, vil indikatoren nødvendigvis bli ustabil og reflektere hvorvidt mye siterte artikler forekommer eller ikke det enkelte år. For å få et tydeligere bilde av trender, beregner vi derfor gjennomsnittet for rullerende femårs-perioder. Uansett må man ta hensyn til at det tar et minimum av tid før en artikkel kan bli sitert. Derfor utelater vi her det siste året i de dataseriene som er tilgjengelige.

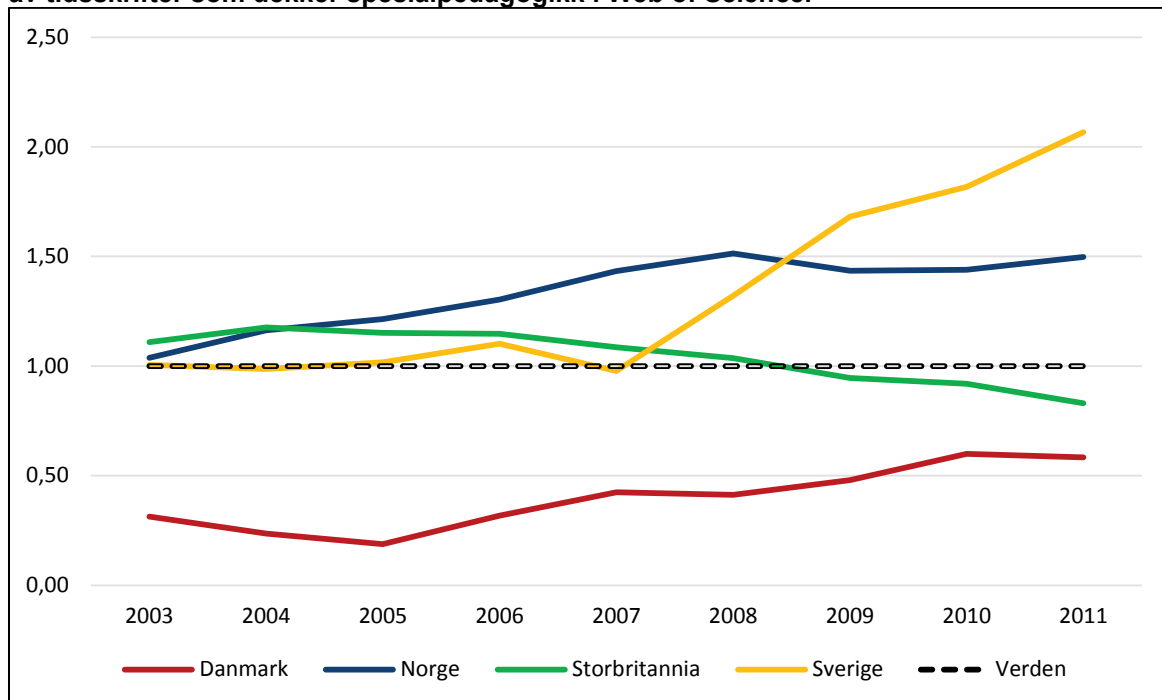
For å sammenligne land, beregner vi en *relativ siteringshyppighet* for det enkelte år som tilsvare landets andel av alle siteringer dividert på landets andel av artiklene, eller, om man vil, landets antall siteringer pr. publikasjon dividert på verdens antall siteringer pr. publikasjon samme år. Uansett er det slik at 1,0 tilsvare verdensgjennomsnittet.

Blant datakildene vi benytter her, er det kun Web of Science registrerer siteringer. Figur 3.5 og 3.6 viser relativ siteringshyppighet for fire land med utgangspunkt de to utvalgene av tidsskrifter, henholdsvis NSI-utvalget og «Eget utvalg». I begge utvalg har Norge og Sverige en siteringshyppighet over verdensgjennomsnittet med en positiv trend som innebærer et noe høyere nivå enn Storbritannia siden 2007. De få artiklene fra Danmark blir også relativt lite sitert, men det har vært en positiv trend siden 2008.

Figur 3.5. Relativ siteringshyppighet 1997-2010 for fire land med utgangspunkt i tidsskriftskategorien «Special Education» i National Science Indicators (NSI).

Figur 3.6. Relativ siteringshyppighet 2003-2011 for fire land med utgangspunkt i «Eget utvalg» av tidsskrifter som dekker spesialpedagogikk i Web of Science.

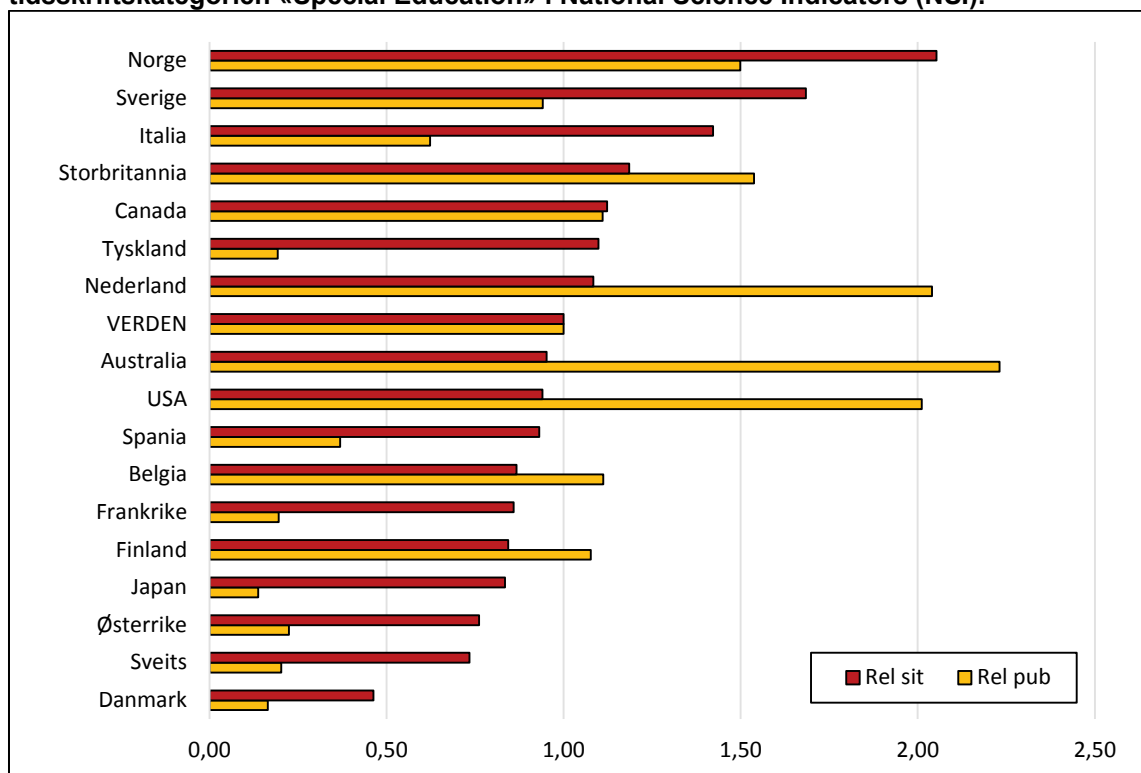
3.2.4 Sammenligning med flere land

I dette avsnittet skal vi bruke indikatorene til å se hvordan spesialpedagogisk forskning i Norge plasserer seg i forhold til de viktigste øvrige land som bidrar på feltet. Vi benytter igjen de to utvalgene av Web of Science-tidsskrifter og ser relativ publiserings- og siteringshyppighet i sammenheng. Vi benytter gjennomsnitt får årene 2008-10, som er de siste årene et tilfredsstillende datagrunnlag for siteringsindikatoren i begge utvalg.

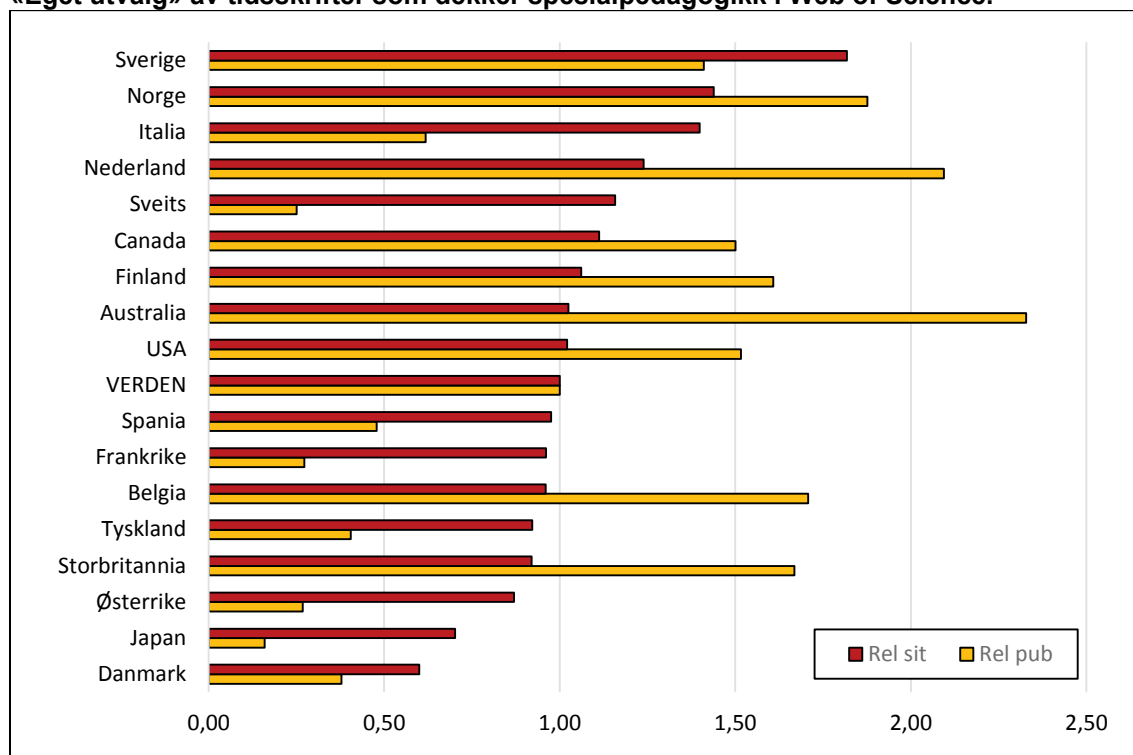
Resultatene er vist i figur 3.7 og 3.8. Vi ser at de engelsktalende landene Australia, USA og Storbritannia har relativt stor aktivitet på feltet sammenlignet med publiseringen i Web of Sciece generelt. Blant ikke-engelsktalende land har Norge den nesthøyeste relative publiseringsaktiviteten etter Nederland. I NSI-utvalget er det stor forskjell på Norge og de øvrige nordiske land, men i «Eget utvalg» er også Finland og Sverige med blant de mest aktive landene. Danmark har lav aktivitet målt i begge utvalg.

Norge og Sverige har høyest relativ siteringshyppighet av alle land i begge utvalg. Finland er omtrent på verdensgjennomsnittet, mens Danmark har lavest relativ siteringshyppighet blant alle land.

Figur 3.7. Relativ publiserings- og siteringshyppighet i 2008-10 for 17 land med utgangspunkt i tidsskriftskategorien «Special Education» i National Science Indicators (NSI).

Figur 3.8. Relativ publiserings- og siteringshyppighet i 2008-10 for 17 land med utgangspunkt i «Eget utvalg» av tidsskrifter som dekker spesialpedagogikk i Web of Science.

3.2.5 Artikler med internasjonalt samarbeid

Blant de 127 artiklene fra Norge i «Eget utvalg» er det 61 artikler hvor det også er forfattere i andre land. I tabell 3.4 ser vi hvordan disse artiklene med internasjonalt samarbeid fordeler seg på land. Tabellen viser også den tilsvarende fordelingen for Danmark, Sverige og Storbritannia. Vi ser at norske forskere innen spesialpedagogikk har relativt mye samarbeid med forskere i USA, Australia og Sverige. Norge og Sverige har mye samarbeid seg imellom sammenlignet med landene for øvrig. USA og Australia er viktige samarbeidspartnere også for Storbritannia og Sverige, men sammenlignet med disse, har Norge relativt lite samarbeid med Tyskland og Storbritannia, til gjengjeld mer med Nederland og Italia.

Tabell 3.4. Bilaterale relasjoner i artikler med forfattere i minst to land. Basert på «Eget utvalg» av tidsskrifter som dekker spesialpedagogikk i Web of Science i årene 2003-2012.

	Norge	Danmark	Sverige	Storbritannia	Sum
USA	16		14	76	106
Australia	9	2	10	45	66
Tyskland		3	8	20	31
Nederland	5		3	22	30
Sverige	16	1		12	29
Canada		1	2	21	24
Italia	5	1	2	14	22
Norge		1	16	3	20
Frankrike		1	2	14	17
Finland	2		2	12	16
Storbritannia	3	1	12		16
Spania				14	14
Belgia	2		3	5	10
Sveits	1			4	5
Danmark	1		1	1	3
Andre	1	1	9	115	126
Sum	61	12	84	378	535

Andelen artikler med internasjonalt samarbeid er 48 prosent for Norge, 44 prosent for Danmark og Sverige og 29 prosent for Storbritannia. Andelene er omtrent som forventet, både ut fra det generelle nivået i norsk forskning, og ut fra størrelsesforholdene mellom landene (små land har generelt høyere andeler artikler med internasjonalt samarbeid enn store land har).

4 Intervjuundersøkelse, utvalgte institusjoner

I dette kapitlet presenteres resultatene fra intervjuundersøkelsen. Som nevnt i kapittel 2 er hensikten med denne undersøkelsen å få tak i oppfatninger og vurderinger av spesialpedagogisk forskning i dag, og i et historisk perspektiv på 10-15 år. Videre ønsker vi å få forskernes vurderinger av forskningen i Norge sammenliknet med Sverige, Danmark og Storbritannia.

Institutt ved universiteter, høyskoler og kompetansesentre ble plukket ut på grunnlag av de bibliometriske undersøkelsene presentert i kapittel 3. I samarbeid med Forskningsrådet ble vi enige om at virksomhetene som publiserte mest skulle inviteres, uavhengig av om dette var en utdanningsinstitusjon eller ikke. Nærmere beskrivelse av utvalget og framgangsmåte finnes i kapittel 2.2.

Det kom tidlig fram i intervjuundersøkelsen en relativt klar todeling med hensyn på fokusområder innen spesialpedagogisk forskning, beskrevet som inkluderingsfokus og vanskefokus. Vi har ikke definert eller presisert disse begrepene utover beskrivelsene fra forskningsmiljøene, og har valgt å bruke disse begrepene som betegnelser på de to fokusområdene.

Kapitlet starter med en beskrivelse av disse to perspektivene, som vil være underliggende gjennom hele kapittel 4. Deretter følger en vurdering av hva som kjennetegner spesialpedagogisk forskning i forhold til andre fagområder, etterfulgt av en beskrivelse av spesialpedagogisk forskning i Norge generelt. Videre beskrives forskningen ved institusjonene, med likheter og ulikheter, etterfulgt av et avsnitt som omhandler hvordan spesialpedagogisk forskning har utviklet seg over de siste 15 årene. Det neste avsnittet omhandler en vurdering av spesialpedagogisk forskning i Norge sammenliknet med resten av Norden og Storbritannia. Til slutt presenteres noen tanker om hvilke utfordringer spesialpedagogisk forskning i Norge står overfor, og veien videre.

4.1 Hva kjennetegner spesialpedagogisk forskning?

Alle forskerne vi intervjuet var enige om at spesialpedagogisk forskning var et vidt og sammensatt felt, som det var vanskelig å gi en presis definisjon eller beskrivelse av. De var også i ulik grad tydelige på at det eksisterer to ulike tradisjoner innen spesialpedagogisk forskning, både internasjonalt og nasjonalt. Den ene tradisjonen fokuserer på vanskeområder, mens den andre har mer overordnet, inkluderende perspektiv. I det neste avsnittet presenteres disse to tradisjonene slik det ble beskrevet av forskere fra HIL (inkluderende perspektiv) og forskere fra ISP (vanskeperspektiv). Selv om disse to institusjonene formidlet det tydeligste skillet mellom disse tradisjonene, beskrev også andre

forskningsinstitusjoner noe tilsvarende. Videre var institusjonene også opptatt av viktigheten av et forskningsmessig og faglig samarbeid mellom forskere med disse ulike perspektivene.

4.1.1 To ulike tradisjoner

Ifølge informantene ved HIL er det å fokusere på vanskekatégorier innen spesialpedagogisk forskning det eldste og mest tradisjonelle perspektivet. Det har imidlertid bygd seg opp en viss polarisering mellom de to tradisjonene over tid. Dette har historiske røtter ved at den inkluderende tradisjonen etablerte seg ved å kritisere det tradisjonelle vanskeperspektivet. Ifølge HIL representerer Institutt for Spesialpedagogikk (ISP) ved Universitetet i Oslo det tradisjonelle perspektivet ved å orientere seg mot vanskekatégoriene fordi universitetet bærer med seg de historiske tradisjonene. Dette finner vi imidlertid lite av i resten av Norge. Historisk ble HIL etablert som et alternativ til den tradisjonelle/kategoriske spesialpedagogikken på 70 tallet innenfor normalitetstankegangen. De to tradisjonene har sitt kunnskapsgrunnlag fra ulike fagområder. Vansketradisjonen er tydeligere preget av en psykologisk tradisjon, mens det inkluderende perspektivet har kunnskapsgrunnlaget fra sosiologien/filosofien.

Forskere fra de to tradisjonene samarbeider stort sett lite. Situasjonen i Norge er imidlertid litt annerledes enn i resten av Europa. Her defineres begge tradisjonene innenfor det spesialpedagogiske feltet, og selv om det ikke er et utpreget samarbeid mellom de to tradisjonene, så er det heller ikke store motsetninger. I den internasjonale forskningen er dette to helt forskjellige tradisjoner med en sterk grad av polarisering. Representanter for de ulike tradisjonene drar på ulike konferanser og er med i ulike nettverk, og møter hverandre derfor lite ifølge HIL.

Informanten fra HIL påpeker at vi fortsatt sitter og forteller om vår verden, og det er også dette som preger forskningen med et inkluderende perspektiv. Det internasjonale samarbeidet beskrives som stillestående de siste 10-15 årene. Og det er kanskje vanskelig å endre på dette fordi alle bygger på en nasjonal tradisjon når de skal definere hva som er «inclusive education». Det internasjonale samarbeidet kan være noe enklere innen vanskekatégoriene, der man har et større felles grunnlag. Det inkluderende perspektivet bygger i større grad på nasjonale tradisjoner, og et internasjonalt perspektiv er derfor vanskeligere.

Ifølge denne informanten vil mange i Norge i dag hevde at den norske skolen ikke er inkluderende. I et internasjonalt perspektiv er dette ikke riktig. Informanten påpeker at det finnes antagelig ingen nasjon i verden som har en mer inkluderende skole enn den norske, så hvis ikke vi er inkluderende – hvem er det da? Hvis vi skal definere den norske inkluderingstanken som mislykket, så har andre nasjoner ingenting å måle seg med. Men vi mangler et felles, internasjonalt referansegrunnlag for å jobbe med denne problematikken. For en del er inkludering det vi i Norge definerer som integrering. I Norge fullførte vi integreringen i stor grad på begynnelsen av 1990 tallet. Så vi må definere dette på en strengere måte enn andre nasjoner. Det er imidlertid en utfordring for forskningen at samme begrep ikke har lik betydning mellom nasjoner.

Samme informant kommenterte også at i spørreundersøkelsen de hadde mottatt fra ekspertgruppen, var det ikke noe tydelig skille mellom de to tradisjonene. En del av spørsmålene var derfor vanskelige å forholde seg til.

Under intervjuene med ISP ble det delvis bekreftet at de fokuserer mest på vanskekatégoriene. Samtidig er de også bevisste på skillet mellom vanskeperspektivet og det inkluderende perspektivet. De problematiserer imidlertid i større grad enn HIL dette skillet i spesialpedagogikk:

... vi forsker på områder det er viktig å få kunnskap om for den mer overordnede spesialpedagogiske forskningen. Man må vite litt om en vanske for å vite hvordan man skal kunne tilrettelegge i miljøet på skolen. Man må vite litt om leseutvikling for å kunne si noe om når leseutviklingen ikke er god. Hvilke faktorer er det som påvirker leseutviklingen trenger man å vite noe om for å vite noe om når og hvordan man skal gå inn for å hjelpe og bidra.

En av informantene fra ISP påpeker en opplevelse av at det i spesialpedagogikk er inkludert en del temaer som kanskje ikke hører hjemme der, men som hører mer hjemme i den spesialpedagogiske utdanningen i høyskolesystemet. Dette kan for eksempel være inkluderende opplæring, som oppleves som et ganske ullent område. Det er stor enighet om at dersom det er mulig så må man forsøke å gi hjelp innenfor klassens rammer. Men som informanten fra ISP påpeker:

Men dersom du ikke har knekt lesekode i 5. klasse – så kan du ikke sitte i klassen å øve på å trekke sammen lydene i SOL. Dette har noe med miljøet du skaper i en skole. I en del skoler er det stas å bli tatt ut – det er ikke alltid stigmatiserende. Man må tenke hva som er best for dette barnet innenfor det miljøet vi har skapt – det gjelder å finne en balansegang Ikke skjønner jeg hvordan de (les: spesialpedagoger) kan jobbe med tilpasset opplæring hvis de ikke har kjempekunnskap om det som skal tilpasses.

Informanten konkluderer med at dersom man skal ha et inkluderende perspektiv, så må lærerne ha mye kunnskap. Da trenger vi et femårig utdanningsløp som i Finland, hvor lærerne også får vite en del om ulike vansker og behov knyttet til disse.

Dersom man fokuserer på vanskekategoriene, kan det ifølge ISP tilsløre virksomheten at en snakker om spesialpedagogikk som ett fagområde. Spesialpedagogikk dekker mange ulike vanskeområder, alt fra hørselshemming og synshemming til logopedområdet, ulike former for lærevansker eller psykososiale vansker. Alle disse vanskeområdene kan hemme elevens læring, som er skolens hovedoppgave.

4.1.2 Spesialpedagogisk forskning relatert til andre fag – likheter og ulikheter

Da vi ba informantene om å si noe om hva som var spesielt for spesialpedagogisk forskning, og hva som skilte dette faget fra andre fag, fikk vi ulike svar fra ulike virksomheter, men også ulike svar innenfor samme virksomhet. Noen var sterkt opptatt av å beskrive det særegne ved spesialpedagogisk forskning, og hvordan spesialpedagogikk skilte seg fra andre fag, mens andre var mer fokusert på det som var felles og hvordan de ulike fagene utfylte hverandre. Flere påpekte at nettopp det som gjør spesialpedagogisk forskning spesielt, er at forskningen ofte går på tvers av ulike fagfelt; som for eksempel medisin, psykologi og pedagogikk. Spesialpedagogisk forskning har også mye til felles med de andre fagfeltene.

Det ble videre påpekt at skillet mellom spesialpedagogisk forskning og forskning på andre, beslektede fagområder, handler mye om tema og hva man fokuserer på. Fokuset innen spesialpedagogikk tradisjonelt har vært nettopp det at man er opptatt av å tilrettelegge for barn eller mennesker med en eller annen utfordring. Man tar utgangspunkt i individet og miljøet omkring, og undersøker hvordan man kan legge til rette. I tillegg til et fokus på individnivå, må man også undersøke hvordan man kan legge til rette for gode betingelser i skole og samfunn for øvrig for at personens utfordringer skal bli minst mulig.

Hva skiller spesialpedagogisk forskning fra andre fagfelt?

Det tradisjonelle skillet mellom pedagogikk og spesialpedagogikk oppgir HIL at det er historiske årsaker til. Utviklingen av en offentlig skole over 300 år har ført til utviklingen av et eget spesialpedagogisk felt. Ifølge samme forsker er det store forskjeller mellom pedagogikk og spesialpedagogikk som fagområder. Pedagogikk prøver å utvikle generelle teorier eller praksiser som i stor grad knytter seg opp til institusjonen «den offentlige skolen». Dette har ikke vært fokuset til spesialpedagogikken. Generell pedagogikk er opptatt av stadieteori, som utviklingspsykologi etc. Spesialpedagogikken har aldri hatt dette utgangspunktet; der har enkeltindividet og undergrupper vært fokus. Spesialpedagogikken har heller aldri forholdt seg til utfordringen med å undervise mange elever samtidig. Den har fokusert på enkeltindividet. Dette er ulike tradisjoner som gjør at vi kan snakke om ganske tydelige skiller. Det har vært lite opplæring i undervisning i storgrupper innen tradisjonell spesialpedagogikk.

Fokuset på samfunn og kultur skiller spesialpedagogikk fra det psykologiske fagfeltet, som er mer individrettet og tenker mer i retning av patologi. Generell pedagogikk forholder seg imidlertid i liten grad til den normale diversiteten, eller til forskjelligheten i befolkningen. Dette er man mer opptatte av i spesialpedagogikk.

En av informantene fra ISP forteller at de skiller mellom pedagogisk og spesialpedagogiske forskning ved å beskrive pedagogisk forskning som et fagfelt som i stor grad forsker på hva det er som gjør at ting går godt, mens spesialpedagogisk forskning ofte fokuserer på hva som gjør at ting går galt. Ifølge informanten er imidlertid dette to sider av samme sak, og vi trenger begge deler. Mye av den pedagogiske forskningen, som for eksempel leseforskningen fra PFI er viktig for spesialpedagogisk forskning. Det sosio-emosjonelle fagfeltet er litt annerledes. Der er det flere temaer som er mer rettet mot psykologi enn pedagogikk. Informanten opplever at ISP ofte er mer beslektet med psykologi enn med pedagogikk. Samtidig understreker de at de er tverrfaglige, ikke minst også når det gjelder sosiologiske forhold.

En annen forsker ved ISP beskriver at det som er spesielt med spesialpedagogisk forskning er det å ha fokus på å utvikle kunnskap om læringsutvikling og livsvilkår for barn og unge med særskilte behov. I den sammenheng er det også viktig å se på hva som fremmer og hemmer læring, utvikling og livsutfoldelse, hva det er som skaper muligheter og barrierer på ulike arenaer. Dette fokuset står veldig sentralt i spesialpedagogikken.

Ifølge forskere ved ISP har pedagogikk ofte et litt mer allment preg og tar for seg bredere grupper, mens spesialpedagogisk forskning fokuserer på personer med særskilte behov, med funksjonshemninger, ulike vansker osv. Det kan være vanskelig å skille spesialpedagogikk fra psykologi, men spesialpedagogene har kanskje etter hvert blitt preget av en individuell og kontekstuell forståelsesmåte. Det er både særtrekk/egenskaper ved individet, men også særtrekk ved miljøet som individet skal fungere i som ISP vektlegger. Og etter hvert da en samspillsforståelse mellom individet og miljøet, med andre ord den relasjonelle forståelsen er også blitt tydeligere de siste årene. Der har kanskje faget sosiologi gitt sterkere innspill til det spesialpedagogiske fagområdet, kanskje spesielt i det systemrettede perspektivet.

En annen forsker fra NTNU var igjen mer opptatt av vanskefokuset som et skille mellom spesialpedagogisk og pedagogisk forskning. Informanten mente spesialpedagogisk forskning handler om forskning på marginaliserte grupper, eller på grupper med spesielle behov. Pedagogikk derimot, handler om alle, og har et større fokus på tilpasset opplæring. Forskeren hadde imidlertid selv i hovedsak et inkluderende og forebyggende perspektiv, og opplevde at med dette perspektivet blir spesialpedagogikk og pedagogikk over i hverandre.

Også for forskere ved det nasjonale senteret knyttet til UIS handler spesialpedagogisk forskning om forskning på de barna eller voksne som faller utenfor de normale rammene til pedagogikken, og forskning på barn med lese- skrivevansker, kanskje med større fokus på forebygging og tidlige tiltak enn på dysleksiforskning. Samtidig opplever også forskeren fra UIS at grensen nok har blitt visket litt ut i de senere år. Både lingvister og pedagoger publiserer innenfor spesialpedagogiske tidsskrift. Samtidig jobber spesialpedagoger så mye sammen med ikke-spesialpedagoger at de ikke alltid publiserer i spesialpedagogiske tidsskrift.

Informantene fra Statped Sørøst, Fagavdeling for språk og tale, er opptatt av at den spesialpedagogiske forskningen skal være praksisrelatert og at den skal ha til hensikt å forbedre praksis. Her fremheves det at den spesialpedagogiske forskningen bør kjennetegnes av fokus på hvordan spesialundervisning virker, og at det man arbeider med gjør en forskjell for folk. Statped Sørøst er dermed mer fokuserte på vanskene. De oppgir at forskningen også kan være teorigenererende, men at det bør skje gjennom praksis.

Hva har spesialpedagogisk forskning til felles med andre fagfelt?

En annen forsker ved HIL argumenterer motsatt, og påpeker at det nettopp kan være vanskelig å skille spesialpedagogikk og pedagogikk. Spesialpedagogikk omhandler en gruppe mennesker med spesielle behov eller som har spesielle utfordringer med læring og utvikling av ferdigheter enn det som samfunnet legger opp til. Dette kan også falle innenfor ordinær pedagogikk, som skal ha et skjerpet blikk mot forskjellige marginaliseringstendenser ved institusjoner og systemer, og ved samfunnet som helhet. Spesialpedagogisk forskning kan være både individrettet, institusjonsrettet, samfunnsrettet, ideologirettet, språk- og kulturrettet, og gi et blikk på det som kan skape funksjonshemming på en bred måte.

Informantene ved NTNU var mer opptatt av likhetene mellom spesialpedagogisk og pedagogisk forskning, enn av forskjellene. De ønsket ikke å lage et for skarpt skille mellom fagområdene. Fokuset i spesialpedagogiske forskning burde ifølge dem være på hvordan en kan tilpasse skolen til eleven. I et skolesystemet som skal favne alle, uansett om man har en vanske eller ikke, er det viktig at vi ikke isolerer spesialpedagogikken, men har med både det pedagogiske og det spesialpedagogiske perspektivet i drøftinger og forskningsprosjekter.

Forskerne fra UIB fokuserer også på at spesialpedagogikk i sin natur er tverrfaglig, og innbefatter områder som både pedagogikk, psykologi, logopedi, lingvistikk og medisin – i tillegg til spesialpedagogikk. De understreker at denne tverrfagligheten også kompliserer søknader om midler til forskningsprosjekter, fordi man faller mellom mange stoler når det gjelder blant annet Forskningsrådets program. Det kan være vanskelig å få støtte fordi det er vanskelig å få tak i hva spesialpedagogisk forskning dreier seg om. Enkelte er noe kritiske til kvaliteten på tidligere forskning, og hva som er mulig å få ut av den. Oppsummert mener de at spesialpedagogisk forskning omhandler barn og voksne som ikke får det utbyttet av den vanlige pedagogikken som de har rett på ifølge vår skolelovgivning.

4.2 Kjennetegn ved spesialpedagogisk forskning i Norge

Da informantene ble bedt om å beskrive spesialpedagogisk forskning i Norge, var svarene vi fikk ganske ulike avhengig av hvilke virksomheter vi spurte og hva forskeren var opptatt av. Det gikk et tydelig skille mellom praksisnær forskning, som i hovedregel var vanskeorientert og en mer systemorientert forskning som fokuserte på inkluderende opplæring.

4.2.1 Relevans, praksisnær eller systemorientert?

Informantene fra NTNU beskriver spesialpedagogikk som en relativt praksisnær disiplin, der mye av forskningen bør være relevant for de man forsker på. Eksempelvis vil forskning på lærevansker kunne være relevant for lærere, og hjelpe dem til i større grad å kunne legge til rette for elevene. Samtidig handler mye av den spesialpedagogiske forskningen om mer overordnede problemstillinger på policy plan, hvor det ikke er så lett å se den umiddelbare relevansen for alle. Den ene informanten uttrykker usikkerhet med hensyn til om dagens forskning faktisk bidrar til praksisfeltet. Selv om det foregår mye forskning i de ulike miljøene, er informanten usikker på om vi vet hva som har god virkning, eller om forskningen bidrar til at inkludering og likeverdighet i skolen blir realisert. Det fremheves et behov for å sammenfatte den spesialpedagogiske forskningen, for om mulig kunne gi en oversikt over det vi har funnet at er en god måte å drive spesialundervisning på, og hvilke strategier og valg som har en positiv effekt.

Videre påpeker informanten at mange er usikre på effekten av spesialundervisning, fordi andelen elever som får spesialundervisning bare øker. Dette er en utfordring, kanskje også for forskningen. Det kan være nyttig å fokusere på hvilke temaer det forskes på, er disse relevante eller er det områder som burde vært løftet mer fram?

En av informantene fra NTNU uttrykker også et ønske om mer praksisnær forskning, gjerne med et bedre og sterkere samarbeid med praksisfeltet. Det forslås at man planlegger og bygger opp prosjekt sammen med praksisfeltet ut fra erfarne problemstillinger, og poengteres at det er viktig med kommunikasjon med praksisfeltet.

En av informantene fra kompetansesenteret Statped Sørøst, Fagavdeling for språk og tale, er også opptatt av at forskningen skal være relevant for praksis. Et mål må være å gjøre noe positivt for mennesker som har ulike vansker, slik at de forhåpentligvis kan få seg jobb og utdanning med det de trenger av tilrettelegging og hjelp. Forskning med dette formålet vil være samfunnsmessig relevant. I den forbindelse sier forskerne fra Statped Sørøst at de har et samfunnsoppdrag, ved at forskningen skal bidra til å fortelle hvordan vi kan hjelpe på best mulig måte. Kunnskapen om dette har også endret seg dramatisk de siste 50 årene, nettopp som et resultat av praksisforskning. Statped Sørøst påpeker at praksis er betydelig forbedret fordi man gjennom forskningen har fått bedre kunnskap, blant annet om stamming. Slik sett bidrar forskningen til mer kunnskap og dermed mer relevant praksis. I et samfunnsperspektiv vil dette være veldig relevant, men også for enkeltmennesker som kan oppleve en større grad av mestring i livene sine.

En av informantene fra Statped Sørøst mener at det drives lite forskning med brukerperspektiv ellers i Norge, men at spesialpedagogisk forskning i større grad har et systemperspektiv med fokus på det gode læringsmiljø. Ifølge informanten er det i hovedsak kompetansesentrene som driver med praksisnær forskning mot enkeltindivider.

4.2.2 Variabel kvalitet i spesialpedagogisk forskning

Flere av informantene påpeker at det er, og har vært, variabel kvalitet i spesialpedagogisk forskning. Utviklingen er imidlertid positiv, med stadig sterkere fokus på god forskningskvalitet.

Dette synet beskrives blant annet av en av informantene fra Statped Sørøst, Fagavdeling for språk og tale, som har inntrykk av at kvaliteten på spesialpedagogisk forskning er på vei til å bli bedre. Dette skyldes større satsinger og flere stipendiater. Det etterlyses likevel et mer utbredt samarbeid på tvers av fagdisipliner, som medisin, psykologi, sosiologi og språkfag. Selv om det kan være behov for å vise at man er gode som en selvstendig forskningsdisiplin, fremheves et syn på at kvaliteten ville bli bedre med mer samarbeid på tvers av fagområder.

Informanten fra UIB påpeker at kvaliteten på spesialpedagogisk forskning har et betydelig forbedringspotensial. Spesielt gjelder dette i forbindelse med det som kalles praksisbaserte masteroppgaver. Med dette menes at en som ønsker å ta en masteroppgave gis en forståelse av at man bare kan ta med seg det man har erfart fra praksis, og så på en eller annen måte få det inn i en forskningsmessig mal. Dette opplever informanten som for enkelt og ikke godt nok. Praksis bør være evidensbasert, og man bør ta utgangspunkt i en problemstilling. Det å bare trekke med seg egne erfaringer og prøve å få bekreftet disse, synes ikke informanten fra UIB at er en riktig vei å gå.

Likevel mener informanten fra UIB at vi ser positive tendenser. Men det er fremdeles en utfordring med den sterkt desentraliserte undervisningen. Der man underviser driver man også gjerne med noe forskning, uten at det er alltid er noe solid forskningsmiljø rundt. Og da er det alltid en fare for at det ikke blir god kvalitet på forskningen. Ved HIL gir en av informantene uttrykk for å ikke kjenne til kvaliteten på forskningen som gjøres innenfor vanskekategoriene. Videre påpeker informanten at spesialpedagogisk forskning med et inkluderende perspektiv alltid vært veldig nasjonal, det er en beskrivelse av en nasjonal tilstand. Begge informantene fra HIL synes det hadde vært interessant å utvikle en mer internasjonal tradisjon her, der vi kunne lære av hverandre.

Informantene fra Statped Sørøst, Fagavdeling for språk og tale påpeker at de opplever kvaliteten som variabel. Det gjøres en del forskning i internasjonale miljøer, der man samarbeider på tvers av landegrensene. Mye av denne forskningen opplever informantene som god, ikke minst fordi et større forskningsprosjekt krever eksterne midler som man må søke på. I en slik søknadsprosess vil mange

dyktige mennesker være involvert, og disse vil sikre kvaliteten. Det er større utfordringer med kvaliteten i de mindre prosjektene. Ofte kan det arbeides lenge for å prøve ut en spesiell metode. Dette kan være relevant for de det gjelder men prosjektet har ikke nødvendigvis god forskningskvalitet.

En av informantene fra ISP synes det er utfordrende å svare på hvordan kvaliteten er på spesialpedagogisk forskning i Norge generelt. Det må bli veldig subjektivt. Likevel tror informanten at kvaliteten generelt er god, og at denne har økt siden det er større fokus på forskning og det også er en økt forskningsaktivitet innenfor spesialpedagogikk.

4.3 Forskning ved virksomhetene

I denne delen presenterer vi forskningen ved virksomhetene som deltok i intervjuundersøkelsen. Hensikten er å beskrive hva det forskes på, hvordan forskningen foregår, og under hvilke betingelser den skjer.

Undersøkelsen inneholdt spørsmål om følgende områder når det gjelder forskningen ved de ulike spesialpedagogiske virksomhetene:

- Forskningstema
- Vitenskapelige metoder
- Rammer for forskningen
- Samarbeid med andre institusjoner
- Forskningsformidling
- Stipendiater og doktorgrader
- Endring over tid ved

Basert på informantenes beskrivelser av disse områdene, diskuterer vi om det er forskjeller mellom utdanningsinstitusjonene og sentrene som er med i undersøkelsen når det gjelder hva det forskes på og hvordan forskningen er organisert.

4.3.1 Forskningstema

Informantene som deltok i undersøkelsen forteller at det forskes på en rekke ulike tema innenfor spesialpedagogikk. Følgende tema og vanskeområder er nevnt:

- Adopsjon og migrasjon
- Afasi
- Dysleksi
- Flerspråklighet
- Hjerneslag
- Inkludering
- Lesing
- Logopedi
- Læring hos døve
- Matematikkvansker
- Psykososiale vansker
- Skriving
- Språkutvikling og språkvansker
- Tilpasset opplæring
- Uro i skolen
- Utdanning i fengselet

Svarene indikerer at spesialpedagogikk er et sammensatt forskningsfelt hvor mange ulike emner inngår. Forskningen spenner fra spesifikke vansker, som dysleksi og logopedi, til mer generelle tema, som tilpasset opplæring og inkludering. Det er ikke uvanlig at det ved den samme institusjonen både foregår forskning på spesifikke vansker og forskning på tilpasset opplæring og inkludering. Lesing, skriving og språk er de temaene som flest informanter oppgir at det forskes på ved deres arbeidssted. Ingen av informantene forteller at det forskes på samtlige av de nevnte emnene. Vanligvis var det snakk om fire til fem forskningstema ved hver virksomhet. Det vitner om en viss grad av spesialisering ved institusjonene, selv om det også er eksempler på institusjoner hvor det forskes på mange tilsynelatende lite relaterte tema.

Mange av temaene er skolespesifikke, i den forstand at de omhandler forhold av betydning for elevers mulighet til å lære og til å fungere godt på skolen. Dette er i overensstemmelse med at mange av informantene forteller at de først og fremst forsker på utdanningssektoren. Noen av forskningstemaene befinner seg i skjæringspunktet mellom utdanningssektoren og helsesektoren. Dette gjelder for eksempel for afasi. Dette er et tema som klart berører utdanningssektoren, i den forstand at det kan være nødvendig med spesifikke tiltak for elever med afasi. Men afasi kan også sees fra et helseperspektiv, for eksempel i forbindelse med hjerneslag eller ulykker. Dette er et tema det er vesentlig å forske på uavhengig av en skole og utdanningskontekst.

Som oversikten viser er mange av temaene det forskes på knyttet til barn og unge og deres utvikling. De fleste av informantene fortalte også at de i all hovedsak forsker på barn og unge, det vil si barn i barnehage og elever i grunnskolen eller på videregående. Enkelte informanter, ofte fra institusjoner med nasjonale mandat for spesifikke vansker, opplyser at de forsker på alle aldersgrupper, også voksne.

Når vi sammenlikner utdanningsinstitusjonene og sentrene ser vi noen systematiske forskjeller i forskningsfokus. Generelt er det slik at utdanningsinstitusjoner forsker på mange tema, mens sentrene forsker på noen få, spesialiserte emner. Dette er i tråd med at sentrene ofte er opprettet for å imøtekomme spesifikke faglige behov, og dermed har mer avgrensede forskningsområder enn utdanningsinstitusjonene. Videre har sentrene mindre fokus på områder som tilrettelagt opplæring og inkluderende undervisning. Dette er tema det først og fremst forskes på ved de spesialpedagogiske utdanningsinstitusjonene. Likevel er det ikke slik at sentrene kun er opptatt av spesifikke vansker. I intervju med en ansatt ved Lesesenteret kom det fram at de jobbet mye med bredt anlagte tiltak for å forebygge dysleksi. Dette var resultatet av en prosess som hadde foregått over mange år, der fokus var flyttet fra å behandle dysleksi til i større grad å forebygge i tidlig alder.

En av forskerne ved NTNU uttrykte bekymring for at mye av ansvaret for forskning på vanskegruppene var skjøvet ut fra høyskole/universitetsfeltet og over på kompetansesentrene:

Nå er jeg litt opptatt av disse vanskegruppene – jeg har inntrykk av at dette blir litt borte og blir skjøvet ut fra forskningsfeltet og over på Statped feltet. Jeg tror at vi også må ta med det som foregår av forskning i Statped feltet. Og dette er noe som har vokst fram ut fra at de har tatt et voldsomt ansvar både for forskning og utdanning – begge deler ting de ikke i utgangspunktet har midler eller mandat til å drive med.

Dette stemmer med inntrykket vi fikk under intervjuene, nemlig at med unntak av ISP og enkelte forskere ved de andre universitetene, var sentrene i større grad opptatt av forskning på vanskekategoriene og praksisnær forskning enn universiteter og høyskoler. Universitetene og høyskolene fokuserte i større grad på inkluderende opplæring. Ifølge ISP var forskning på vanske kategorier i stor grad styrt av ildsjeler på feltet. Som et eksempel var forskning på matematikkvansker nesten forsvunnet i forbindelse med at en sentral forsker og ressurs på feltet hadde gått av med pensjon. Det ble påpekt at det tar langt tid å bygge opp kunnskap på de ulike områdene, og små miljøer blir derfor sårbare.

Forskningsmetoder

Informantenes svar tyder på at spesialpedagogisk forskning bruker et vidt spekter av vitenskapelige metoder. Informantene sier at i forskningen på deres arbeidsteder brukes både kvantitative og kvalitative metoder som intervjuer, observasjoner, spørreskjema, testing og kartlegging, i tillegg til longitudinelle studier, dokumentanalyser, casestudier, laboratoriestudier og metaanalyser. Selv om det er lite i intervjuene som tyder på at forskningsmiljøene er preget av konflikter om hvilke metoder som skal brukes, antyder likevel noen at det fremdeles er noe skepsis. En av informantene var bekymret for det økte fokuset på effektstudier og spørreskjemastudier, mens en annen var bekymret for det motsatte, nemlig mangelen på effektstudier. Videre var også noen bekymret for dårlig kvalitet i forskningen og at spesialpedagogisk forskning tradisjonelt har vært preget av synsing fra gode praktikere og ikke solide forskningsstudier. Likevel tyder informantenes svar på at de fleste institusjonene benytter flere ulike metoder – både kvalitative og kvantitative – og at det er forskningsspørsmålene som avgjør hvilken metode som benyttes. Av intervjuene kommer det ikke fram vesentlige forskjeller mellom utdanningsinstitusjoner og sentrene når det gjelder bruk av forskningsmetoder.

4.3.2 Rammer for forskningen

For å undersøke nærmere mulighetene for å drive med forskning ved de ulike virksomhetene ble deltakerne spurt om hvor mye av de ansattes tid som brukes til forskning. Gjennom intervjuene kom det fram ytterligere to forhold som kan ha betydning for forskningen. Det ene er at kompetansesenteret og det nasjonale senteret i utgangspunktet ikke skal drive med forskning. Det andre forholdet er at spesialpedagogikk i enkelte tilfeller ikke er en selvstendig enhet, men inngår som del av et større institutt eller avdeling. Informantenes opplevelse av hvordan dette påvirker forskningen presenteres derfor i tillegg til tidsforbruk.

Tid til forskning

Når informantene blir bedt om å fortelle hvor mye tid som benyttes til forskning, er det flere som gir to ulike svar. På den ene siden sier de at omtrent femti prosent av tiden til de ansatte skal gå til forskning. Ifølge informantene er dette i tråd med reguleringer på området som tilsier at ansatte i vitenskapelige stillinger ved høyskoler og universitet skal forske halvparten av tiden¹. Imidlertid forteller flere at en del av tiden satt av til forskning ofte brukes til undervisning og annet arbeid. Flere uttrykker også ønske om mer tid til forskning, og at det ville vært positivt for kvaliteten og mengden av forskning.

Også de virksomhetene som ikke er utdanningsinstitusjoner, men kompetansesenter og nasjonalt senter, bruker betydelige ressurser på forskning. Informantene fra disse virksomhetene anslo at mellom en fjerdedel og en tredjedel av tiden til de ansatte i fagstillinger gikk med til forskning, noe som er lavere enn ved lærestedene. Likevel brukes relativt mye av tiden ved virksomheten til forskning.

Kompetansesentre og nasjonale sentre skal ikke forske, men gjør det likevel

Kompetansesentre og nasjonale sentre har ikke som en del av sitt mandat at de skal forske. Det er meningen at forskning ved slike virksomheter skal gjøres i samarbeid med høyskoler eller universitet. Likevel har enkelte av disse sentrene mange publikasjoner, på linje med spesialpedagogiske utdanningsinstitusjoner. Faktisk er enkelte kompetansesentre blant de mest aktive leverandørene av kunnskap innen spesialpedagogisk forskning i Norge. Dette er gjort nærmere rede for i den bibliometriske delen av rapporten, og bekreftes også gjennom intervjuene med ansatte på Statped Sørøst, Fagavdeling for språk og tale.

Særlig en av informantene fra dette kompetansesenteret kommer inn på denne situasjonen og sitater fra dette intervjuet presenteres derfor her. Situasjonen når det gjelder forskning beskrives som spesiell, i og med at det ikke er meningen at de skal drive selvstendig forskning:

¹ Fra 1.1.2013 ble denne reguleringen fjernet. Det er nå opp til virksomhetene selv å bestemme hvor stor andel av en vitenskapelig stilling som skal gå til forskning.

Så det er litt hysj-hysj dette med forskning, om vi har lov å kalle det forskning. Det er derfor jeg kaller det miniforskning. Det er ikke de svære digre prosjektene som går over mange år. Det er initiert her, ut fra det vi ser i praksisfeltet, at dette må vi gå dypere ned og undersøke mer om og få dokumentert.

Det kommer fram av intervjuet at grunnen til denne forsiktigheten når det gjelder omtale av og framgangsmåter i forskningen er det manglende mandatet til å drive forskning. Informanten vektlegger at selv om de refererer til forskningen som «mini-forskning» så er de opptatt av at den skal holde et høyt faglig nivå:

Men vi gjør det ikke på noen tulle måte altså, vi gjør det ordentlig, og alle som er ansatt her må ha minst en master, og da har de forskningsteori og vitenskapsteori i bunn. Etter hvert har vi ganske mange med doktorgrad, og de er selvfølgelig støttespillere i det vi gjør av forskning og utviklingsarbeid, sånn at vi gjør det vitenskapelig riktig og korrekt.

I tillegg forteller informanten at forskningen i stor grad publiseres:

Det resulterer i fagartikler, det resulterer i paper og poster på konferanser. Stort sett det er veldig sjelden vi blir refusert, og da er det store internasjonale konferanser innen fagområdet. Vi skriver artikler, i noen tilfeller faktisk også bøker.

Informanten er kritisk til at kompetansesenteret i utgangspunktet ikke skal drive selvstendig forskning og skulle ønske at de sto fritt til å forske. Likevel mener informanten at det er og burde være forskjell på deres egen virksomhet og hvordan utdanningsinstitusjoner jobber:

Men samtidig så skjønner jeg at det med forskning i en virksomhet som vår det kan ikke få for stort fokus, for da blir vi et universitet. Og vi skal være praksisfeltet. Og universitetet får være teorifeltet og utvikle ny teori og formidling av teori.

Informanten forteller også at forskningen ofte tar utgangspunkt i behandlingen av de personene som oppsøker senteret for å få hjelp. Det vil si at selve datainnsamlingen til en viss grad inngår som en del av den vanlige driften og ikke nødvendigvis krever ekstra bruk av ressurser og tid.

Noe av bakgrunnen for at dette kompetansesenteret driver med forskning, til tross for at det i deres mandat ikke er dekning for det, er at de opplever at det er nødvendig at de bidrar til praksisfeltet i Norge. Informanten beskriver hvordan forskningen innenfor deres praksisfelt var blitt dramatisk svekket etter at en sentral fagperson ved et av universitetene gikk av med pensjon. Mangelen på forskning fra utdanningsinstitusjonene førte til at de anså det som riktig å intensivere eget forskningsarbeid:

Vi har rett og slett følt på at hvis det er noen som skal holde tak i praksisforskningen eller forskningen på disse områdene for å forbedre praksis for afasirammede, for de med taleflytvansker, for barn med spesifikke språkvansker og alle de temaene vi har her, så er det vi som må gjøre det.

Det at den spesialpedagogiske forskningen i Norge kan avhenge av enkeltpersoner peker på en mulig negativ konsekvens av at mange forskjellige tema inngår i forskningsfeltet. Når flere ulike områder skal dekkes er det en viss fare for at enkelte områder ikke har et høyt nok antall forskere til å være bærekraftig. Dermed er kan forskningen på disse områdene forsvinne som følge av endringer og omlegginger.

Kompetansesenterets satsing på forskning har ifølge informanten fra Statped Sørøst medført at de nå er en viktig leverandør av kunnskap innenfor deres fagfelt:

Ja, jeg synes vi er en voldsomt stor leverandør. Men også fordi dette senteret er det største innenfor språkvansker eller logopedi. (...) Det krever et relativt stort fagmiljø for å drive fram

forskning, for å få ideer, for å spille på hverandre. (...) Når man sitter spredt på noen kontorer rundt forbi får man ikke samme gløden, samme insitamentet for å drive forskning.

Ut fra det informantene forteller er et stort fagmiljø viktig for å få til god forskning og publisering. I tillegg ser det ut til at kompetansesenterets bevisste satsing på forskning og det at mange ansatte har master- eller doktorgrad også er forhold som kan være med på å forklare hvorfor denne virksomheten publiserer mye spesialpedagogisk forskning. Videre er det trolig også positivt med god tilgang til personer å forske på. En behandlingsinstitusjon har enklere tilgang til slike personer enn universiteter og høyskoler i og med at de ikke trenger å rekruttere dem. Det er tilstrekkelig å bruke de som oppsøker senteret.

Å være en del av et annet faglig institutt

Både ved UiB og NTNU inngår det spesialpedagogiske forskningsmiljøet i et større institutt som også inkluderer andre fagområder. Dette ser ut til å ha påvirket samarbeidet mellom ulike faggrupper. En av informantene fra NTNU beskriver situasjonen slik:

Hvis du tenker på vårt institutt – vi er for så vidt et pedagogisk institutt – vi skiller ikke på pedagogikk og spesialpedagogikk på instituttnivå. Det er en forholdsvis liten del av de ansatte som jobber med spesialpedagogikk. I utdanningsammenheng skiller vi klart på dette som tema – og har en spesped seksjon med omtrent 4 ansatte. (...) Så i utgangspunktet er det relativt få som har dette som sitt hovedfokus, men personer fra de andre temaene vil i større eller mindre grad komme inn på spesialpedagogiske tema.

Sitatet viser at det i utgangspunktet er slik at spesialpedagogikken har sin egen plass på instituttet, men at det er naturlig med samarbeid mellom spesialpedagogikk og pedagogikk. Ingen av informantene fra UiB eller NTNU fortalte om negative følger av at spesialpedagogikk var en del av et større miljø. Tvert imot mente de informantene som kom inn på dette at det var en styrke for forskningen at personer med ulike fagbakgrunn jobbet sammen, slik som dette sitatet fra en av informantene fra NTNU viser:

Det vil jeg si er positivt, fordi jeg tenker litt det her, man må ikke lage et for skarpt skille mellom pedagogikk og spesialpedagogikk. Altså, det handler jo mye om at man skal tilpasse skolen til eleven, og uansett om man har en vanske eller ikke er det jo samme skolevesenet man går i. Så det er viktig at vi ikke har isolert spesialpedagogikken på instituttet, synes jeg. Det er viktig at man har med det vanlige pedagogiske og det spesialpedagogiske perspektivet inni drøftinger og forskningsprosjekter. Det er kjempeviktig.

Samtidig påpeker de selvstendige spesialpedagogiske instituttene, som for eksempel ISP, at det kan være fare for at det spesielle ved spesialpedagogisk forskning forsvinner dersom spesialpedagogiske institutter blir en del av for eksempel pedagogisk institutt. Mens pedagogiske institutter fokuserer på forskning som retter seg mot alle elever, har spesialpedagogene et spesielt fokus på elever med spesielle behov.

Tverrfaglighet

Et særtrekk ved de to sentrene som inngikk i studien var at de ansatte hadde ulik faglig bakgrunn. Dette var ikke i like stor grad tilfellet ved utdanningsinstitusjonene. Informanten fra Lesesenteret ved UIS uttrykker seg slik:

Det som er spesielt med oss er at vi jobber alle sammen med lesing fra ulike utgangspunkt. Så vi har en faglig veldig sammensatt gruppe forskere. Og vi har spesialpedagoger, lesevitere, medievitere, nordister, lingvister, pedagoger, psykologer. Veldig mange faglige utgangspunkt som jobber omkring dette med lesing.

Informanten beskriver en situasjon der det som binder de ansatte sammen er at de jobber med det samme temaet, men fra ulike ståsteder. Dermed har de en felles plattform, selv om deres faglige

bakgrunn varierer. Situasjonen beskrives på en tilsvarende måte også av informantene fra Statped Sørøst Fagavdeling for språk og tale: ansatte med forskjellig fagbakgrunn jobber med det samme temaet, men tilnærmer det seg ulikt.

Informanten fra Lesesenteret sier videre at de ulike gruppene ikke bare publiserer i tidsskrift innenfor eget fagfelt. På spørsmål om det er slik at det først og fremst er spesialpedagoger som publiserer i spesialpedagogiske tidsskrift svarer informanten slik:

Før i tiden var det nok først og fremst de med spesialpedagogisk utdanning. Men etter hvert vil jeg si at grensen har nok blitt hvasket litt ut der også. Jeg kan nevne andre, både lingvister og pedagoger publiserer også innenfor spesialpedagogiske tidsskrift. Og omvendt. Også spesialpedagoger jobber så mye sammen med ikke-spesialpedagoger at det ikke alltid vil være spesialpedagogisk det de publiserer.

Sitatet indikerer at samarbeid over tid visker bort noe av de faglige forskjellene, slik at det blir naturlig å skrive for tidsskrift innenfor andre fagområder. Informantene fra disse institusjonene tegner gjennomgående et positivt bilde av det at ulike faggrupper er representert ved deres virksomhet. De opplever at dette utvider perspektivene og bidrar positivt til forskningen.

4.3.3 Samarbeid

I intervjuene ble informantene spurt om det var vanlig med bistillinger ved de ulike institusjonene, og om samarbeid med andre fagmiljøer. Svarene vitner om relativt mye samarbeid, og at dette foregår på mange forskjellige områder.

Bistillinger

Informantene ble både spurt om det ved deres virksomhet var ansatte i bistillinger, og om ansatte ved deres virksomhet hadde bistillinger andre steder. Svarene viser at begge deler er vanlig. Alle forskningsinstitusjonene hadde bistillinger, eller ansatte som hadde bistillinger. Det at forskere er ansatt to steder fører ikke nødvendigvis til samarbeid, men kan innebære overføring av kunnskap mellom virksomhetene. For det første kan virksomheter som ansetter forskere i bistillinger få ny kunnskap, dersom stillingen forvaltes på riktig måte. Videre kan det at en ansatt har en bistilling et annet sted være positivt for denne personens faglige utvikling, noe som kan komme instituttet/senteret til gode.

De informantene som forteller at ansatte ved deres virksomhet også jobber andre steder, vektlegger i liten grad at det er noe som er positivt også for eget arbeidssted. Derimot er de tydeligere på at å ha eksterne forskere i bistillinger ved eget institutt er positivt for miljøet. En informant fra NTNU forteller om en slik positiv erfaring:

Vi har en toerstilling, det er en professor fra Nederland, som vi har hatt her. Han er vel inne i sin andre periode nå, så han er vel her på sjette – sjuende året som toer her. Og det har vært en strategi for å utvikle forskningssamarbeid og få blikk utenfra på spesialpedagogikken.

Ja, akkurat på det området der har det fungert veldig bra, for der har dem publisert sammen og drevet større og mindre forskningsprosjekter, en gruppe her og han fra Nederland. Det har vært veldig god effekt på det å få løftet fram forskning og internasjonal publisering.

Av sitatet kommer det fram hvor viktig informanten opplever at denne personen er, og dermed hvor mye en enkelt fagperson kan bety. Sitatet viser videre at denne personen ble valgt fordi han hadde en særlig kompetanse. Det er et forhold som går igjen i flere intervjuer: personer til slike stillinger rekrutteres fordi det antas at de kan gi forskningen et løft.

Når det gjelder forskjeller mellom de to sentrene og utdanningsinstitusjonene finner vi at sentrene skiller seg noe fra høyskoler og universitet angående bistillinger. Ved Statped Sørøst hadde de ikke ansatt forskere i bistillinger. Derimot hadde de ansatte som jobbet i bistillinger andre steder. Dette kan

ha sammenheng med at sentrene ikke er definert som forskningsvirksomheter på linje med universiteter og høyskoler.

Samarbeidsprosjekter

Mange av informantene forteller at de samarbeider med andre virksomheter. Samarbeidet arter seg på flere ulike måter, fra langvarige prosjekter der de involverte virksomhetene har inngått formelle avtaler til mer personavhengig samarbeid som for eksempel artikkelskriving. Samarbeidet er ikke avgrenset kun til spesialpedagogiske virksomheter, men ser ut til å favne relativt bredt, både pedagogiske institutter, lingvistikk og psykologi blir nevnt.

Flere informanter peker på omfattende samarbeid med en rekke ulike virksomheter, både nasjonalt og internasjonalt. De anser også dette samarbeidet som meget viktig for forskningen, idet dette bidrar til at man kan holde seg oppdatert på og bidra til nye, oppdaterte forskningsresultater. Denne typen samarbeid er også en pådriver til å fremme god kvalitet i forskningen

Videre kommer det fram at samarbeid i mange tilfeller avhenger av eget nettverk. Mange fortalte at dette var viktig for dem, for eksempel i forbindelse med å skrive artikler kunne det være fruktbart å samarbeide med personlige kontakter. I tillegg til personlige kontakter blir det også påpekt at økonomiske midler er helt essensielt for at dette samarbeidet skal fungere.

Intervjumaterialet tyder ikke på at samarbeid er noe mer eller mindre viktig for sentrene enn for utdanningsinstitusjonene. Jevnt over uttrykker informantene at samarbeid er en viktig del av virksomheten.

4.3.4 Formidling av forskning

I intervjuene ble det stilt spørsmål om hvilke grupper de rettet formidlingen mot, hvilke publiseringskanaler de brukte og i hvilken grad de hadde strategier for å nå ut til et bredere publikum.

Målgruppe for formidling

Gjennomgående forteller informantene at det først og fremst er andre forskere som er målgruppen for deres forskningsformidling, samtidig som de er opptatt av at forskningen skal nå ut til praksisfeltet i Norge. Svaret som denne informanten fra ISP gir er på mange måter representativt, i den forstand at ønsket om å nå begge gruppene kommer tydelig fram:

Vi er jo opptatt av praksisfeltet – men likevel tror jeg det er fagfellesskapet som har økt – som har fått et større fokus. Men vi er også opptatt av praksisfeltet gjennom deltakelse på konferanser/seminarer/debattinnlegg i aviser og liknende.

Situasjonen ved Lesesenteret ble beskrevet som ikke vesentlig forskjellig fra situasjonen ved universitetene og høyskolene. Også her kommer det fram et ønske om både å treffe andre forskere og praksisfeltet. Samtidig påpeker informanten fra Lesesenteret at de gjennom sitt mandat har et spesielt ansvar for å formidle kunnskap om lesing og skriving til praksisfeltet. Dette kan bety at de kanskje i større grad er bevisst andre målgrupper enn forskerfellesskapet. Ved det andre senteret, Statped Sørøst, formidlet de det samme. Intervjuene med ansatte derfra tyder på at den primære målgruppen var praksisfeltet:

Igjen så er det nok praksisfeltet som er hovedmottaker for forskningen vår, og praksisfeltet vil være ppt, spesialpedagoger som jobber i skoler og barnehage, som kan forstå det vi skriver om, andre logoped, studenter, selvfølgelig også universitetene, om de kan nyttiggjøre seg den kunnskapen vi har fremskaffet. Og vi driver en utstrakt kursvirksomhet – det er jo også publisering.

Publiseringskanaler

Fagfelleverderte tidsskrifter er den kanalen som i størst grad brukes for å publisere forskningen. Dette er i tråd med at andre forskere oppgis som en viktig målgruppe for forskningsformidlingen, og i tråd med senere tids vektlegging av å publisere i fagfelleverderte tidsskrifter. Samtidig vektlegges, som nevnt over, det å formidle forskningen til praksisfeltet, slik som det kommer fram av dette sitatet fra en informant ved HIL:

Hoveddelen går i fagfelleverderte tidsskrift. Jeg vil anslå det til sikkert tre firedeler av alt som publiseres legges dit. Innenfor spesped er man også opptatt av å publisere overfor praksisfeltet, for eksempel i tidsskriftet Spesialpedagogikk, Bedre skole og en del sånne rapporter og tidsskrifter som departement og direktorat gir ut. Disse er litt mer praksisnære og skal gi råd og opplyse praksisfeltet om forskningsresultat og andre ting. Men hoveddelen ligger på de fagfelleverderte.

Sitatet viser hvordan det å publisere i fagfelleverderte tidsskrifter kan kombineres med å publisere i tidsskrift som i større grad er rettet mot praksisfeltet. Men sitatet viser også hvordan denne mer allment tilgjengelige publiseringen kommer i tillegg til, og kanskje blir litt nedprioritert i forhold til det å skrive for fagfelleverderte tidsskrifter. Dette kan være problematisk, spesielt for kompetansesentrene og de nasjonale sentrene. Mens publisering i fagfelleverderte tidsskrifter gir uttelling i form av publiseringspoeng gis det få insitamenter for formidling til praksisfeltet. Dette kommer flere av informantene, blant annet fra ISP, inn på:

Poengsystemet vårt styrer dette i ganske stor grad. Dette kommer nok til å bli debattert – slik at forskningsformidling til praksisfeltet også gir uttelling. Jeg er opptatt av å få uttelling. Dette er nå et dilemma. Jeg har vært kjent for å skrive lett tilgjengelig – men det er begrenset hvor mye man kan skrive sånn hvis det ikke teller.

Når publisering i fagfelleverderte tidsskrifter er det som gir uttelling er det naturlig at denne kanalen prioriteres. Det kan bety at praksisfeltet i Norge ikke får tilgang til kunnskap som kan være nyttig for dem. Dette er ikke en situasjon som er unik for spesialpedagogikk. Innenfor alle fag er det slik at publisering i fagfelleverderte tidsskrifter gir mer uttelling enn mer allment tilgjengelig publisering. Imidlertid er tilgang til ny forskningsbasert kunnskap for praksisfeltet et viktig og tilsynelatende noe forsømt område.

Sett i lys av at kompetansesenteret og det nasjonale lesesenteret sier at den primære målgruppen for deres formidling er praksisfeltet, er det noe overraskende at det er liten forskjell mellom sentrene og utdanningsinstitusjonene når det gjelder publiseringskanaler. Dette kan skyldes at også disse sentrene blir styrt av hva som gjelder som tellende publisering, spesielt vil dette ha betydning for eventuelle doktorgradsstudenter ved senteret.

Strategi for formidling og oppmerksomhet

Få av informantene forteller at deres arbeidssted har strategier for å få oppmerksomhet omkring egen forskning. Derimot er mange som er positive til å stille opp for media dersom de blir bedt om det, slik som dette sitatet fra en informant fra NTNU viser:

Vi ønsker å synliggjøre oss. Vi legger vekt på å skrive kronikk eller innlegg. Vi deltar der vi blir bedt om å delta. Vi løfter fram de resultat og tiltak vi synes det er viktig å få oppmerksomhet på. Men noen sånn aktiv mediestrategi for formidling av forskning, det har vi ikke.

NTNUs svar er på mange måter typisk i den forstand at mange syntes dette var viktig, og at de stilte opp når det var nødvendig, men at de ikke hadde noen aktiv strategi.

På samme måte som for valg av publiseringskanal, påvirkes prioritering av media og populærvitenskapelig formidling negativt av at dette ikke gir uttelling. Samtidig er det slik at formidling som når ut til mange trolig er viktig for fagets renomme. I tillegg påpeker en informant ved ISP at ved å

gå ut bredt så når man lettere ut til lærere og andre som har brukt for denne informasjonen, noe som også er svært viktig.

Blant sentrene var det noe sterkere vektlegging av formidling gjennom andre kanaler enn tidsskrifter. Dette gjaldt i særlig grad Lesesenteret. Informanten derfra fortalte at de prioriterte å ha gode nettsider:

Ja, vi prøver på det. For som nasjonalt senter så skal vi jobbe mye med nettressurser, ha en god nettside. Dermed har vi mediekonsulenter. De har strategier på at forskningen skal ut. De er flinke til å tipse forskning.no. Osv. Vi kan selvfølgelig bli bedre, men vi har den hjelpen.

Denne informanten forteller om en noe mer aktiv strategi enn mange andre, både gjennom bruk av egne nettsider og ved bruk av mediekonsulenter. Informanten peker på at dette komme som en følge av deres oppdrag som nasjonalt senter, og at de derfor satser bevisst på dette. Lesesenteret var imidlertid den eneste virksomheten som beskrev en slik aktiv strategi.

4.3.5 Stipendiater

De fleste virksomhetene som er med i undersøkelsen har stipendiater. Det instituttet som rapporterer om flest stipendiater er ISP ved UiO, som er den største spesialpedagogiske enheten i Norge. Informantene herfra forteller at de har femten interne stipendiater for tiden. I tillegg har de seks midlertidig ansatte som inntil nylig var stipendiater og som er i ferd med å fullføre doktorgraden. Videre har de tretten eksterne stipendiater, altså stipendiater som er ansatt andre steder, men som følger doktorgradsutdanningen ved instituttet.

Flere av informantene forteller at det å ha mange stipendiater er en bevisst strategi for å forbedre rekrutteringen til faget. Informanten fra UiB, hvor spesialpedagogikk er en del av et større institutt, forteller at de ikke står helt fritt til å ansatte stipendiater i spesialpedagogikk:

Ja, men vi konkurrerer med psykologene på alle disse stillingene og de har jo langt flere som er kvalifisert for sånt, så vi sliter med det. Men vi er ved godt mot.

Konkurransesituasjonen påvirker muligheten som det spesialpedagogiske miljøet har til å ansette stipendiater på fritt grunnlag, noe som kan ha betydning for rekrutteringen. Dette kan være en konsekvens av at spesialpedagogikk ved UIB ikke har et selvstendig miljø.

Også ved Lesesenteret har de mange stipendiater, og informanten derfra uttrykker at dette er noe de satser på. Til forskjell fra utdanningsinstitusjonene er mange av stipendiatene ved Lesesenteret fast ansatte. Det vil si at de i utgangspunktet var ansatt ved senteret, og at de også har jobb der når stipendiatperioden utgår. Det andre kompetansesenteret som deltok i studien, Statped Sørøst, har for tiden ingen stipendiater som de selv finansierer og som har tilhold ved instituttet. Dette skyldes ikke manglende ønske om stipendiater, men at kompetansesenteret i utgangspunktet ikke er et forskningsinstitutt og dermed ikke har egne midler til stipendiater:

Vi synes det er positivt og prøver å legge til rette så godt vi kan for at folk kan ta doktorgrad når de har lyst til det og ambisjoner om det. Men vi finansierer det ikke, så de må sørge for ekstern finansiering. Så det vi har greid å få til, det er Extra-midler. Og der har vi da hatt i hvert fall en, og vi har også en postdoc nå på Extra-midler, to postdoc'er har vi hatt.

Selv om informantene fra Statped Sørøst forteller at de har færre stipendiater enn de andre virksomhetene som deltar i studien, så er ansatte derfra ofte veiledere eller biveiledere for stipendiater. Videre forekommer det ofte at stipendiater har kontakt med eller sitter på Statped Sørøst deler av stipendiatperioden, for eksempel i forbindelse med datainnsamling.

Publisering av doktorgrader

De fleste forteller at det i dag er vanlig å skrive både monografier og artikkelbaserte doktorgrader, slik som denne informanten fra Statped Sørøst:

Nei, det er begge deler. De som vi har hatt hos oss, noen har laget monografier og andre har vært artikkelbaserte. Og det har vært både norsk og engelsk. Omtrent like mye.

Flere av informantene forteller imidlertid om endringer i språk og publiseringsform i løpet av de siste årene. Det har blitt mer vanlig med artikkelbaserte avhandlinger, samtidig som flere skriver på engelsk, blant annet for lettere å kunne publisere i internasjonale tidsskrift.

Disse endringene er i overensstemmelse med hva som skjer ellers i akademien. Artikkelbaserte avhandlinger blir mer og mer vanlig, selv om monografi fremdeles dominerer innenfor enkelte fag. Intervjuene tyder på at UiB er det instituttet hvor utviklingen mot artikkelbaserte avhandlinger innenfor spesialpedagogikk har kommet lengst. Informanten herfra forteller at de krever at doktorgrader er artikkelbaserte og på engelsk.

Informantene fra de andre virksomhetene forteller ikke om krav til publiseringsform, slik som ved UiB. Årsaken til at UiB har denne praksisen kan være at spesialpedagogikk inngår som del av et større institutt. De andre fagene som inngår i instituttet har i stor grad tradisjon for artikkelbaserte doktorgrader, og det ser ut til at denne standarden også er innført for spesialpedagogikk.

4.4 Utvikling de siste 15 år

Svarene til informantene som ble intervjuet tyder på at det i løpet av de siste 15 årene har skjedd betydelige endringer på en del områder innenfor spesialpedagogisk forskning. Dette står til en viss grad i motsetning til det som tidligere er publisert, der forskningen sies å være på «stø kurs» (Opdal m.fl. 2005). Den mest markante forandringen som beskrives i intervjuene er et økt fokus på forskning, publisering og internasjonalt samarbeid, men informantene forteller også om endringer i forskningsmetoder og tema. Utviklingen ser imidlertid ut til å være ulik avhengig av virksomheten informantene representerer. Selv om vi i intervjuet ba informantene om å skille mellom utviklingen i Norge som helhet og utviklingen ved virksomheten de var ansatt ved, beskrev de fleste, naturlig nok, utviklingen innenfor eget fagfelt og egen virksomhet. I dette avsnittet vil vi derfor presentere deres beskrivelse av utviklingen samlet, organisert etter temaet de omtalte.

4.4.1 Politisk styring og fragmentering

Utviklingen i spesialpedagogikk som fagfelt og i spesialpedagogikk som forskningsfelt er ulik ved ulike institusjoner, og er ifølge flere informanter i stor grad avhengig av enkeltpersoner og kapasiteter på feltet. I dag er mange av forskningsmiljøene små og fragmenterte, noe som gjør dem sårbare for endringer. Dette kan eksemplifiseres ved beskrivelsen til informanten fra ISP, som forteller at forskningen i stor grad har vært styrt av enkeltforskernes interesser og kompetanse. Dette gjelder blant annet spesialiseringen innen fagområdet syn som er lagt ned, mens hørsel tidligere har vært lagt ned men er nå i gang igjen. Det samme gjelder psykisk utviklingshemming, dette fagområdet er også oppe igjen. Hvilke fagområder som er tilgjengelige er ofte avhengig av enkeltindividets initiativ og kompetanse. Eksempelvis skjer det en del innenfor klasseromsforskning på Høgskolen i Hedmark, hvor en sentral ressurs er opptatt av dette temaet, mens temaet spesifikke lærevansker ved ISP er lagt ned, fordi en sentral forsker er gått av med pensjon. Flere informanter peker på betydningen av å ha et felles miljø, med noen få, større enheter der kompetansen kan samles slik at forskningen blir mindre sårbar.

Politisk styring og føringer i form av forskningsprogram og økonomiske midler er også faktorer som ifølge informantene fører til endringer i det spesialpedagogiske forskningsfeltet. Dette er spesielt tydelig innen fagområdet logopedi, som har fått tildelt midler til 20 ekstra studieplasser, som er plassert litt «her og der» i Norge. Dette vurderes som problematisk fordi det ikke finnes nok kompetanse til å spre denne utdannelsen i så stor grad som det nå er gjort. De ulike studiestedene trekker da på de samme ressursene, både innen forskning og undervisning. Denne typen spesialistutdannelser burde heller samles i større enheter. Videre ønsker en del av logopedmiljøet å utvikle et eget bachelorløp for logopeder. Denne spredningen bekymrer en av informantene fra ISP,

og de stiller spørsmålstegn ved om dette bidrar til at vi får forskningsbasert kunnskap. Det kan være fare for at det blir en del 'konger på haugen' rundt omkring, som bestemmer mye uten at det er forskningsmessig fundert. Samtidig påpeker alle informantene fra ISP at det er et generasjonsskifte på gang, og dette trengs på mange områder for å få inn de gode stipendiatene.

4.4.2 Økt fokus på forskning og publisering

Gjennom intervjuene kommer det fram at økt fokus på forskning og publisering er det som i størst grad kjennetegner utviklingen i løpet av de siste 15 årene. Utsagn som dette, fra Statped Sørøst, går igjen:

Først og fremst vil jeg si at endringen består i at forskningen har fått større plass – og da spesielt publisering av forskning.

Mange av informantene peker på at en slik endring ofte innebærer omlegging av virksomheten og endrede prioriteringer. En rekke forutsetninger må være til stede for å få til god forskning og for å publisere. At fagmiljøet har en viss størrelse er igjen et forhold som flere informanter trekker fram som viktig. Informanten fra UiB forteller at dette har vært noe de har jobbet bevisst med de siste 15 årene:

Ja, vi driver og bygger opp et fagmiljø, for spesialpedagogikken har vært lite forskningsbasert. Utdanningene har jo vært på haug og hammer rundt omkring med desentraliserte kurs som ligger under mastergrad. Så det vi søker er å bygge opp et forskningsmiljø, så vi må bygge opp via stipendiatstillinger og postdocstillinger for å få forskningskompetansen opp, for den synes jeg har manglet veldig.

Fagmiljøene har blitt bygget opp, og bygges fortsatt opp, gjennom bevisst satsing på utdanning, kompetanseutvikling og sentralisering. En av informantene fra HiL forteller om en liknende utvikling:

Litt brutalt sagt var spesialpedagogisk forskning på HIL på 90 tallet var ganske død – svært lite ansatte – de hadde mer enn nok med bare å drive undervisning. En ny gruppe ansatte på 2000 tallet tok tak i den gamle tradisjonen med spesialpedagogisk forskning i et filosofisk perspektiv – dette ble vekt til live igjen.

I de fleste virksomhetene er forskning og publisering kun en del av virksomheten. Publisering og forskning avhenger da av at dette prioriteres i tilstrekkelig grad. En informant fra Statped Sørøst forteller at dette er noe som har endret seg de siste 15 årene:

Her på huset har det nok forandret seg mer i retning av at det er både forventet og ønskelig og stuert, på en måte, å drive med forskning og fagutvikling. For da jeg begynte her var det litt sånn «Vi jobber med brukeren». Og det er viktig det, men det var virkelig det som sto i høysetet, og det har vært perioder hvor man ikke helt har kunnet si at man forsker. Det har vært sånn «Ja, forskning er det ikke, men kanskje fagutvikling». Nå mener jeg at det er en dreining mot at vi absolutt kan drive forskning.

Informanten beskriver en utvikling mot at det har blitt mer stuert både å drive med forskning og å si at de gjør det. Sitatet peker på betydningen av at mange er opptatt av forskning, ikke bare enkeltpersoner.

Forskerne ved ISP påpeker også at det har blitt mer forskning i løpet av de siste 10-15 årene, det har tellekantsystemet bidratt til. Videre har det blitt flere doktorgrader, noe som har bidratt til en økt forskerutdanning. Den økte forskningen kan man avlese ved at det publiseres mer, og at det er et større fokus på forskningsbasert kunnskap innen spesialpedagogikk.

De ulike sitatene tyder på at fokuset på forskning, publisering og faglig virksomhet er betydelig sterkere i dag enn tidligere. Virksomhetene har endret seg og opplever at de i dag er bedre rustet til å drive forskning enn tidligere. Hvordan denne utviklingen har foregått og hva som har vært nødvendig å

gjøre avhenger både av den opprinnelige situasjonen de befant seg i, og de individuelle utfordringer de har møtt.

4.4.3 Større fokus på kvalitet i metode

Tilbakemeldingene i intervjuene tyder på en utvikling mot større variasjon i bruk av metode, og et sterkere fokus på kvalitet. Selv om tidligere undersøkelser tyder på en sterk overvekt av kvalitative metoder (Opdal 2005), var ikke informantene i intervjuundersøkelsen like tydelige på dette. Dette kan skyldes at de som var med i undersøkelsen i hovedsak var forskere som publiserte mye, og at det tradisjonelt har vært enklere å publisere kvantitative enn kvalitative artikler i internasjonale tidsskrift. I denne undersøkelsen forteller informanter fra virksomheter som tidligere var dominert av kvantitativ metode, at det nå i større grad også brukes kvalitativ metode, mens informanter fra steder som tidligere først og fremst brukte kvalitative metoder, forteller at kvantitative metoder har blitt mer vanlig.

Selv om informantene forteller om endringer i hvilke metoder som brukes, viser intervjuene likevel at den største endringen innenfor metode er bedre kvalitet. Dette kommer fram i flere av intervjuene, her representert ved ISP:

Og endring i forskningsmetoder går mer på kvaliteter i forskningen og forskerutdanningen. Stadig flere tar doktorgrad og i det ligger det en systematisk forskeropplæring hvor det legges stor vekt på forskningsmetode. Nå er det en selvfølge at du har doktorgrad når du blir tilsatt i en vitenskapelig stilling – eller tilsvarende kompetanse. Og gjerne da relatert til det spesialpedagogiske område. Vi er inne i et generasjonsskifte. Når det nå kommer nye til stilles det andre krav enn det som var da de begynte for mange år siden. Selv om også de kvalifiserte seg gradvis.

Informanten peker på hvordan de formelle kravene til forskerutdanning har økt, og at dette har bidratt til en generelt høyere metodekompetanse. Økt kunnskapsnivå i metode er trolig en nødvendig del av den satsingen som har vært på forskning og publisering.

Det er sannsynlig at også andre fag har fått høyere kompetanse i metode i løpet av de siste 15 årene. Slik sett er denne nivåhevingen trolig ikke unik for spesialpedagogikk, og heller ikke for Norge. En informant fra Statped Sørøst forteller at det skjedde en klar endring mot mer evidensbaserte tiltak innenfor logopedi for ca. 15 år siden:

Jeg husker jeg var på en konferanse som ble arrangert av den europeiske logopedunionen, hvor hele konferansen het "Evidence based practice". Det er ca. 15 år siden. Da kom jeg tilbake hit også så jeg at "Nå, nå kommer det. Nå må vi slutte å synes og tro at noe virker, nå må vi sette i gang og dokumentere at noe virker". Og da endret det seg.

Informanten forteller videre hvordan evidensbasert praksis ganske raskt ble et krav fra bevilgende myndigheter, slik at Statped Sørøst var nødt til å følge opp dette. Dette er en situasjon der ytre krav fører til omlegging av forskningsmetoder. Det informanten forteller viser hvordan både politiske beslutninger og strømninger innenfor forskningen kan føre til endringer.

4.4.4 Lite endringer i forskningstema

Intervjuene tyder ikke på at det har skjedd noen systematisk utvikling når det gjelder hvilke tema det forskes på. De endringene i tema som rapporteres ser i stor grad ut til å gjenspeile forhold ved den enkelte virksomhet og i mindre grad generelle utviklingstrekk. På grunn av dette har vi valgt å presentere utviklingen ved flere av virksomhetene, slik at de ulikhetene dem imellom kommer tydelig fram. Endringene oppleves ulikt også blant informanter fra det samme stedet, trolig avhengig av hva de har arbeidet med og hvilke endringer de selv har vært involvert i. Uenigheten behøver ikke bety at noen oppfatter dette feil, men antagelig at de vektlegger ulike deler av utviklingen.

Ifølge NTNU er det blitt en større dreining mot evidensbasert forskning, og da spesielt mot å finne tiltak eller metoder som virker. Dette styrer den spesialpedagogiske forskningen i retning av mer instrumentelle løsninger, slik som program mot atferdsproblemer etc.. Dette er en utvikling som forskerne ved NTNU er skeptiske til, og som de ikke nødvendigvis tror alltid er et gode. Samtidig kommer kompetansesenteret Sør Øst til motsatt konklusjon, nemlig at det er blitt mindre evidensbasert forskning ved universitet og høyskoler, og at dette er problematisk.

Videre forteller en av forskerne ved HiL at det har blitt en tydeligere polarisering mellom vanskeperspektivet og inkluderingsperspektivet internasjonalt i løpet av de siste årene, men at denne polariseringstendensen ikke er fullt så tydelig i Norge. Dette bekreftes av en av informantene ved NTNU, som forteller at man i sterkere grad har tatt systemtenkningen innover seg de senere årene. En ser eleven som en del av et system, samtidig som man er opptatt av å identifisere mulig feilutvikling hos eleven tidlig, altså et mer individuelt fokus. Videre opplever informanten en utvikling mot et sterkere fokus på kartlegging og diagnostisering generelt i spesialpedagogikken nå, på godt og vondt.

En av informantene fra HiL forteller at ved høyskolen har forskningen i løpet av de siste 15 årene tatt opp igjen et filosofisk perspektiv på spesialpedagogikk, et tema som ble forsket på tidligere ved HiL. Samtidig forteller en av de andre informantene herfra at det også har vært økt fokus på mer spesifikke tema i forbindelse med oppstart av ny master:

Vi har satt i gang nye fordypninger innen master – språk/språkutvikling og spesialpedagogisk rådgivning – og styrt forskningen i retning av disse fordypningene. Ett eksempel er spesialpedagogikk og narrativ veiledning. Men vi er i oppstarten.

Informantene fra ISP forteller at selv om antall tema ikke har gått ned har det likevel vært en økt satsing på enkelte tema. En av informantene uttrykker seg slik:

Ellers vil jeg si at temaene har holdt seg noenlunde stabilt, og da spesielt fokuset på barn med særskilte behov – ulike behovskategorier - ulike vanskeområder. (...) Men det er klart – det har nok skjedd en viss konsentrasjon på enkelte område fordi man har lagt større vekt på dette med forskergrupper – sånn at flere personer går sammen i en gruppe og har et relativt vidt område som man konkretiserer. (...) Så sånn sett kan du at det har vært en endring fra individuelt valgte temaer til at vi går sammen i forskergrupper.

Større gruppering og sterkere vektlegging av å stå samlet er i tråd med den profesjonaliseringen av spesialpedagogisk forskning som nå skjer. Informanten sier videre at denne endringen har kommet som et resultat av føringer fra ledelsen; det er en ønsket og styrt utvikling.

En av informantene fra NTNU forteller at ved deres institutt har det skjedd en utvikling bort fra å fokusere på spesifikke vansker og mot en mer helhetlig tilnærming.

Men det vi ser er jo at det fokuset på inkludering i skolen har blitt et lite omdreiningspunkt for forskningen i forhold til at man ønsker å få elevene mest mulig inkludert og i normalskolen, for å bruke det ordet, fremfor å være opptatt av spesialskoler for elevene. (...) Her har vi kanskje vært mer opptatt av generelle pedagogiske utfordringer for undervisning og tilrettelegging i skolen enn å være bare opptatt av det spesialpedagogiske. Altså at du ser sammenhengen i forhold til klasseledelse, atferdsproblematikk, i forhold til frafall og bortvalgsproblematikk, at du knytter det opp til spesialpedagogikken og omvendt.

En annen informant fra NTNU forteller at de også har utvidet forskningen på spesifikke tema, som audio/syn og pedagogisk/psykologisk rådgivning.

Også informanten fra Lesesenteret forteller om store endringer i forskningstema løpet av de siste femten årene:

Når det gjelder forskning, da er det noe av det jeg sa innledningsvis, at siden opprettelsen i 1989 til 2004 var Lesesenteret et spesialpedagogisk kompetansesenter med ansvar for lese-skrivevanskefeltet og dysleksi, så da var forskningen vår konsentrert omkring det. Og vi hadde ikke barnehage som vårt felt. Dermed var fokus mye på vanskene når de hadde manifestert seg. Og de senere årene, i og med at vi også har fått som mandat dette med barnehage og leseopplæring generelt, så har det blitt mye mer fokus på tidlig alder og forebygging.

Sitatet viser at politiske beslutninger har hatt stor betydning for hvordan senteret drives. Endringene har ført til mer forskning og et bredere perspektiv.

Oppsummert påpeker de fleste informantene at kvaliteten på forskningen har løftet seg de siste årene. Kompetansesentrene forsker også i større grad enn før, og fokuserer i hovedsak på brukerperspektivet og evidensforskning. Grad av internasjonalt samarbeid har også økt på noen områder, mens det på andre områder fremdeles er behov for mer samarbeid. Selv om det er et økt fokus på forskning, finnes det fremdeles mange mindre fagmiljøer innen spesialpedagogikk som har mye kunnskap fra praksis, men som mangler forskningskompetanse. Dette ser ut til spesielt å være tilfelle for fagområdet logopedi. Tidligere var det den gode kliniker som hadde praksis i ryggmargen som var retningsgivende. Videre poengterer informantene at forskning som kombinerer det inkluderende perspektivet og vanskeperspektivet er viktig.

4.5 Spesialpedagogisk forskning i Norge sammenliknet med Sverige, Danmark og Storbritannia

For å sammenlikne spesialpedagogisk forskning i Norge med andre land ble informantene bedt om å vurdere hva som var de største forskjellene i spesialpedagogisk forskning mellom Norge på den ene siden, og Danmark, Sverige og Storbritannia på den andre.

Flere av informantene så seg ikke i stand til å svare på spørsmålet, fordi de ikke hadde tilstrekkelig kunnskap om situasjonen i de nevnte landene. Også flere av de som svarte uttrykte at de synes spørsmålet var vanskelig. Videre var det, blant de som svarte på spørsmålet, ganske varierte oppfatninger av situasjonen i andre land. Også innenfor dette temaet ser svarene i stor grad ut til å reflektere hva informantene selv er opptatt av og jobber med. Beskrivelsene informantene gir er i liten grad egnet til å si noe generelt om situasjonen for spesialpedagogisk forskning i de andre landene. Derimot kan de si noe om spesialpedagogisk forskning innenfor enkelte områder.

Vi skal i framstillingen fokusere på svarene fra tre av virksomhetene som deltar i studien; NTNU, Statped Sørøst og HIL, fordi svarene fra disse informantene tydeligst peker på forskjeller mellom Norge og de andre landene. Samtidig uttrykte alle virksomhetene et sterkt ønske om at de spesialpedagogiske forskningsmiljøene i Skandinavia burde arbeide tettere sammen da de hadde mange fellestrekk.

Informantene fra NTNU fokuserer på inkludering og forhold mellom spesialpedagogikk og pedagogikk. Den ene opplyser å kjenne best til forholdene i Sverige, og mener at situasjonen der er relativt lik med den i Norge, i den forstand at man har mange av de samme diskusjonene når det gjelder inkludering. Den andre informanten kommer mest inn på situasjonen i Danmark, og uttrykker seg slik:

Jeg kjenner litt til Danmark. Der har man kanskje vært mer opptatt av litt sånn grunnleggende tenkning om spesialpedagogens plass i skolen. Altså litt mer sånn ideologisk perspektiv på ting. Det har vi kanskje tatt litt for gitt i Norge, at det skal være sånn.

Sitatet peker på at spesialpedagogisk forskning synes å ha kommet lenger innenfor dette området i Danmark enn i Norge. I de andre delene av intervjuet var disse to informantene opptatt av inkludering og skillet mellom spesialpedagogikk og pedagogikk, og det er også innenfor disse områdene at de sammenlikner situasjonen i Norge med den i Sverige og Danmark.

Informantene fra Statped Sørøst mener at andre land ligger foran Norge når det gjelder spesialpedagogisk forskning. Den ene informanten uttaler seg slik:

Det eneste er at vi ser opp til England som et foregangsland når det gjelder spesialpedagogisk forskning. (...) Men så har de også tunge miljøer og veldig ofte er de knyttet til universiteter. Jeg har nesten inntrykk av at universitetene driver vel så mye praksisforskning som de driver teoriforskning, eller utvikling av teori.

Informanten peker på at Storbritannia ligger foran Norge når det gjelder forskning. Informanten opplever også at Storbritannia har et annet menneskesyn. Der er de mer opptatte av det individuelle perspektivet hos de som har spesialpedagogiske behov. Den andre informant fra Statped Sørøst ga en liknende beskrivelse, og var opptatt av rammebetingelsene for forskningen. Det fremheves at Norge tidligere hadde hatt for få stipendiater til å få fram gode miljøer og forskere, men at dette nå er på vei i riktig retning.

Den ene informantene fra Statped Sørøst mener videre at det er tettere kobling mellom spesialpedagogikk og andre fag innenfor andre land, spesielt innenfor temaet logopedi:

Jeg kjenner noe til logopedi, og jeg... Et inntrykk er vel kanskje at logopedien er jo spesialpedagogisk her, og i og med at det feltet ikke har åpnet seg veldig for lingvistikk og medisin, så er det veldig preg av pedagogikken og spesialpedagogikken, mer enn del andre steder, hvor de i utdanningen tar inn noe mer medisin og noe mer lingvistikk.

En av informantene ved HIL beskrev den danske spesialpedagogiske forskningen som i stor grad styrt av noen få personer. Vedkommende forteller at disse mottar de fleste pengene som går til denne forskningen, og at denne gruppen er sterkt knyttet opp mot det spesialpedagogiske miljøet ved Høyskolen i Hedmark. Forskeren beskriver at det i dette miljøet er en kritikk til tradisjonell spesialpedagogikk som dominerer, uten at dette utdypes nærmere.

Forskeren ved HIL oppgir å kjenne lite til Storbritannia, utenom det faktum at spesialskolene vokser. Dette bekrefter uttalelsene til Statped Sørøst, som opplever at det individuelle perspektivet står sterkere i Storbritannia enn i Norge.

Til sammen peker intervjuene på at det er forskjeller mellom Norge på den ene siden og Sverige, Danmark og Storbritannia på den andre. Hvilke forskjeller som finnes ser ut til å avhenge av hvilket felt innenfor spesialpedagogikken det er snakk om. Dermed er det vanskelig å trekke noe felles ut fra svarene. De er i stor grad varierende avhengig av hva informantene er opptatt av og jobber med. Dette peker tilbake på at spesialpedagogikk er et sammensatt fagfelt, og at sammenlikninger med andre land vil primært foregå innenfor spesialpedagogiske tema man selv kjenner.

4.6 Utfordringer og utviklingsbehov framover

Forskerne ved de ulike virksomhetene hadde mange tanker om hvilke utfordringer spesialpedagogisk forskning står overfor, og hvordan man kan arbeide best mulig framover. Selv om fokuset varierte litt mellom virksomhetene var det likevel noen felles saker alle var enige om. Den viktigste utfordringen i så måte var trolig opplevelsen av at spesialpedagogikk som fagfelt hadde lav prioritet, både i form av lite forskningsmidler og lite fokus.

4.6.1 Lite forskningsmidler

I Stortingsmelding 18 heter det at departementet vil øke bevilgningen til Utdanning 2020 for å styrke forskning om årsaker til, og effekter av spesialpedagogisk hjelp/spesialundervisning i barnehage og grunnopplæring. Denne ekstra satsingen på spesialpedagogisk forskning rapporterer flere forskere

som vi intervjuet at de ikke hadde sett noe til. En av informantene ved Statped Sørøst, Fagavdeling for språk og tale, hadde jevnlig fulgt med på utlysningene innen programmet for å søke midler:

Bevilgningen til forskning på effekter av spesialpedagogisk hjelp/spesialundervisning i grunnopplæringen i Utdanning 2020 har så langt jeg vet uteblitt (har fulgt med for å søke).

Både UIB og ISP beskriver et økt behov for satsing på spesialpedagogisk forskning og bedring av vilkårene, spesielt når det gjelder finansiering. De foreslår et eget forskningsprogram ved Forskningsrådet som fokuserer på spesialpedagogikk. De synes ikke det spesialpedagogiske området har noen tydelig plass i dagens forskningsprogram.

4.6.2 Spesialpedagogikk som eget fagfelt, eller?

Flere påpeker også en frustrasjon i forbindelse med at det de opplever som blandede, politiske signaler. På den ene siden sies det i St. meld.18 at det skal satses på spesialpedagogikk, samtidig hevder flere, blant annet uttalt i spørreskjemaet som ble sendt til utdanningsinstitusjonene i regi av kunnskapsinnhenting til ekspertgruppen nedsatt av departementet, at behovet for spesialpedagogisk hjelp vil og bør minke i fremtiden. Dette er ikke forskerne ved institusjonene enige i, ved HIL mener de tvert imot at behovet for denne typen kompetanse og støtte vil øke:

Vi har store problemer på HIL – og det tror jeg er generelt – i forhold til nyrekruttering. Igjen, spørreskjemaet hevder at behovet for spesialpedagogikk vil minke i fremtiden. Det tror jeg ikke på - det tror jeg er direkte feil – jeg tror behovet antageligvis vil øke. Økt konkurranse i skoleverket – økt individualisme i skolen – foreldre er mer bevisste sine barns rettigheter og behovet for tilrettelegging i en eller annen grad. Jeg tror vi må forberede oss på 20% barn med spesialpedagogikk i en eller annen grad istedenfor 8% som det er i dag.

Ved NTNU opplever de at spesialpedagogisk forskning lett blir usynlig og at spesialpedagogikk som fagfelt er blitt litt borte. Et eksempel er den nye planen for lærerutdanning, der det pedagogiske faget er styrket mens spesialpedagogikk ikke er det. Det er kun satt av ½ år til spesialpedagogikk i denne utdanningsplanen. Argumentet fra de som utarbeidet planen er at spesialpedagogiske temaer er inkludert i det pedagogiske faget. Men ved NTNU mener de at dette usynliggjør spesialpedagogikken. Også ved HIL beskriver forskerne en del frustrasjon i forbindelse med manglende prioritering av spesialpedagogisk forskning og spesialpedagogikk som fag. En av forskerne hadde definert et nytt begrep: *statsrasismen*:

..... spesialpedagogikk blir politisk sett svartelistet som noe de (les: politikerne) egentlig ønsker å bli kvitt – på tross av at de sier at de skal forbedre det. Dette preger blant annet Utdanning2020 – til tross for at temaet er veldig viktig har det ingen plass innenfor de områdene der det satses. Det satses på å bli kvitt spesialpedagogikken men det gis ingen penger til å videreutvikle den. Det tror jeg er den største utfordringen vi har. Tror vi har et politisk administrativt nivå som egentlig motarbeider feltet selv om de sier at de gjør noe annet – Vi greier ikke fornye oss i den grad de ønsker vi skal gjøre.

Videre opplever flere at spesialpedagogikk som fagfelt er inne i et fase- eller generasjonsskifte. Ifølge HIL er det nå mange som står på trappene til å gå av med pensjon, og dette vil kunne åpne for en ny generasjon som trolig vil drive mer med internasjonal forskning og med mer med forskningsarbeid. Spesialpedagogikk er en relativt ung forskningsgren som har vært et praksisfelt i nesten 200 år. Forskingen innen faget startet reelt sett på 80-tallet. Forskingen som har fokus på vanskekategoriene springer ut fra en psykologisk tankegang. Dette speiler ifølge informanten at et praksisfelt måtte bli akademikere. Forholdet mellom praksis og teori et viktig tema, et perspektiv som ifølge forskeren fra HIL ikke var tatt hensyn til i spørreskjemaet fra ekspertgruppen. Her lå det under at spesialpedagogikk pr. definisjon er et praksisfelt som skal gå inn og redde eller avlaste skolen. Det var ikke tatt høyde for at spesialpedagogikk også har utviklet seg som et selvstendig, teorigenererende forskningsfelt.

4.6.3 Behov for fokus på økt kvalitet i spesialpedagogisk forskning

Flere forskere påpeker også at spesialpedagogisk forskning til dels har vært preget av dårlig kvalitet, både når det gjelder kvantitativ og kvalitativ forskning. Det er viktig å være en del av et større og gjerne mer krevende forskningsmiljø for å ha noe å strekke seg etter. Her er det en del forbedringspotensial. Dette handler mye om å få nok tid, ressurser og ikke minst midler til å gjennomføre solid forskning. Ifølge UIB er det en utfordring at de som arbeider i det spesialpedagogiske miljøet, og som forvalter penger til spesialpedagogisk forskning ikke har innsikt i endringene og de nye kravene som stilles til god forskning. Dette påvirker hvilke prosjekter det gis midler til, og det er ikke alltid de prosjektene som har best kvalitet. Videre påpeker UIB at spesialpedagogikk og spesialundervisning lider under den måten det blir administrert på i skolene. De som gjennomfører spesialundervisningen er gjerne ufaglærte, og den blir ofte gjennomført på en uforstandig måte. Dette skader renommeet til spesialpedagogikk og gjør faget lite troverdig

Mens Statped Sørøst og UIO, som er opptatt av fokuset på vanskekategoriene vektlegger at spesialpedagogisk forskning må fokusere på den evidensbaserte forskningen slik at man med stadig større sikkerhet og mer genererte data kan si med sikkerhet hvilke spesialpedagogiske tiltak som virker, er forskere ved HIL bekymret for at fagfeltet blir begrenset hvis man fokuserer på evidensbaserte metoder. De er opptatte av å unngå reduksjonisme og forskjellige former for instrumentalisme og teknifisering. Spesialpedagogisk forskning er i et internasjonalt landskap med ganske sterke aktører i retning av målbare ferdigheter. Det å kunne klare å løfte blikket og løfte frem de problematiske sidene ved disse tendensene i tilstrekkelig grad, opplever HIL som noe av utfordringen fremover.

4.6.4 Spesialpedagogikk er mer enn spesialundervisning

Videre påpeker forskerne ved HIL at det er viktig å løfte blikket og la spesialpedagogikk være mer enn spesialundervisning:

Det er viktig med forståelsen for at menneskelig forskjellighet er normalt – og at man må ta utgangspunkt i det. Holdningen at alle kan/skal nå samme nivå av ferdigheter med den riktige tilretteleggingen kan være problematisk. Rett og slett respekt for forskjellighet. Spesialpedagogen er forskjellighetens advokat. Viktig å ha dette perspektivet og ikke lar seg innlemme i for sterk grad av tilpasset opplæring. I praksis er det ikke mulig å fjerne forskjellighet.

Selv om dette tilsynelatende speiler motstridende holdninger, handler det i hovedsak om hvor tyngdepunktet for de ulike institusjonenes forskning ligger. De er enige om at vi trenger både praksisrettet forskning og et fokus på vanskekategoriene, men samtidig også forskning som forsøker å se dette i et større og mer samfunnskritisk perspektiv. Her ligger noen grunnleggende dilemmaer som det ikke er mulig å forandre på, men som man likevel bør være oppmerksom på.

Ved ISP påpekes det at det er veldig synd for feltet når det kommer ideologi inn i bildet. Spesialundervisningen må fokusere på hva som er det beste for den det gjelder, enten det handler om inkluderende undervisning i klasserommet, eller å ta barnet ut til mer tradisjonell spesialundervisning. Uansett må en spesialpedagog være god til å kartlegge og vurdere hva barnet trenger for å komme videre. Spesialpedagogikk dreier seg om å undersøke hva som hindrer en person i å utvikle de ferdighetene de har – og hvordan en kan hjelpe vedkommende videre. ISP påpeker at det er behov for flere gode intervensjonsstudier for å studere dette, og da helst RCT studier eller venteliste-kontroll design. Men dette er kompliserte og tidkrevende studier som også kan være etisk vanskelige.

4.6.5 Veien videre

Det alle er enige om er at det er behov for øremerkede midler til spesialpedagogisk forskning, gjerne synliggjort i et eget forskningsprogram ved Forskningsrådet. Det er vanskelig å gjennomføre forskning

med god kvalitet uten tilstrekkelig ressurser, både når det gjelder ressurser, tid og økonomiske midler. Og som en informant fra ISP uttrykker det:

... I tillegg må vi være dyktige på metode dersom vi skal spise kirsebær med de store.

Med *de store* refereres det til anerkjente, utenlandske forskere. Sterkere samarbeid med ledende, utenlandske forskere vil også løfte den spesialpedagogiske forskningen i Norge. Men dette krever samtidig at norske forskere er gode på metode for å være attraktive samarbeidspartnere. En mulig organisatorisk tilpasning for å oppnå dette kan være å danne større forskningsgrupper, der spisskompetanse samles. I dag er de spesialpedagogiske temaene for spredt, noe som fører til at det er få forskere innenfor hvert tema ved de ulike institusjonene. Dette fører igjen til at forskningstemaene og – prosjektene er sårbare, og kan stoppe helt opp dersom folk slutter eller går av med pensjon. Fordi Norge er et lite land med relativt mange høyskoler og universiteter, kan en mulig modell være å samle spesialpedagogiske tema geografisk. På den måten kan kompetansen samles og man får bedre grunnlag for faglig utvikling. I dag er det mange små miljøer, spredt over hele landet som kjemper om de samme, begrensede ressursene.

Rent metodisk beskriver ISP viktigheten av en stegvis og systematisk planlegging av spesialpedagogisk forskning. Først må man vite noe om sammenhenger, deretter vil det være behov for longitudinelle studier som kan si noe om hva som påvirker hva, og i hvilken retning. På bakgrunn av dette kan man utvikle tiltak eller intervensjoner som man antar vil kunne støtte eller hjelpe der det er behov. Til slutt trenger man en intervensjonsstudie som undersøker om tiltaket/intervensjonen som er utviklet virkelig har ønsket effekt. Et viktig poeng her er ifølge ISP å utvikle intervensjoner først etter at man har undersøkt hva som kan hjelpe barn som strever, med andre ord, hva som påvirker skolehverdagen i ønsket retning.

Av temaer som det er behov for å forske mer på omtaler NTNU et viktigheten av å ha et utdanningspolitisk perspektiv. De beskriver et behov for mer fokus på spørsmål som: Hvordan er skolen organisert? Hvordan driver vi skole i dag og hvilke forventninger har vi spesielt sett i lys av siste skolereform? Hvordan påvirkes elever og lærere av fokuset på måloppnåelse og på testing? Hvilke forventninger formidles gjennom det? Gjør det noe at enkelte elever blir definert som mer eller mindre problematiske eller mindre tilpasningsdyktige? NTNU etterspør også et tydeligere fokus på klasseperspektiv, sosiale forhold og elevenes bakgrunn. For, som informanten påpeker, det er en rekruttering til spesialpedagogisk undervisning som mye forskning viser at henger sammen med sosial bakgrunn.

Med dette som bakteppe problematiserer NTNU også skolen som produsent av ulikhet sett i lys av sosial utjevningproblematikk, med andre ord mer samfunnsrettede spørsmål som det er kjent at skolen står oppi. Evner man å tilpasse skolen til eleven? Eller er det slik at eleven må tilpasse seg skolen? Det er en del spenningsforhold her som forskeren ved NTNU mener at spesialpedagogene kunne hatt nytte av å arbeide mer med, både i forskningen, i utdanningen og i praksis.

ISP fokuserer også på skjæringspunktet mellom spesialpedagogisk praksis og ordinær undervisning, konkretisert ved hvordan spesialundervisningen arter seg både i form av støtte i barnehagen og undervisning i skolen. Forskeren ved ISP beskriver et behov for å studere hvor godt koordinert spesialundervisningen som et barn får er med den ordinære opplæringen. Hva er det totale tilbudet/utbyttet barn får?

Både ISP, UIB, NTNU, kompetansesenteret og det nasjonale senteret uttaler at de ønsker mer kvalitativt god forskning på spesifikke vansker og hvordan støtte barn med ulike behov. En forsker ved Statped Sørøst uttrykker at det er for lite forskning på spesialpedagogiske tiltak i grunnopplæringen og uttaler følgende:

Vi synes dette feltet er så viktig og så underforsket at vi ønsker å gjøre noe på feltet. Internasjonal forskning har vist at tidlige tiltak er mer effektive enn seinere tiltak. I norsk

utdanningskontekst mangler vi verktøy til å identifisere barn i risikozonen allerede ved skolestart og effektive, forskningsbaserte undervisningsprogram for å få disse barna «på sporet». Ved å gjennomføre en kontrollert studie og prøve ut ulike modeller for tidlige tiltak på et stort antall elever som følges over tid, kan vi utvikle verktøy og undervisningsprogram som kan bidra til å redusere andelen elever som får lese- og læringsvansker betraktelig.

Oppsummert ser de ulike institusjonene behov for mer forskning, både innenfor inkluderingstankegangen og på de ulike vanskeområdene, og at disse to perspektivene også må sees i sammenheng. En forsker ved ISP hadde følgende tanker omkring spesialpedagogisk forskning:

Vårt miljø er ganske gammelt i ordets beste betydning – vi har holdt på lenge og har lange tradisjoner og har utviklet oss i å legge større vekt på forskning og forskningskvalitet. Vi vektlegger nok å fokusere på spesialpedagogiske vanskeområder og synes dette er viktig å forske på det – samtidig som vi vil se disse i et systemperspektiv. Men områdene er så mange og kompliserte – at skal man gå i dybden må man også se på en del områder. Det er vanskelig å bare forske på spesialundervisning generelt eller spesialpedagogiske behov generelt. En må også se på en del konkrete områder for dette for å finne kunnskap det er verdt å bygge på.

Informantene fra ISP kommer også inn på en sentral diskusjon ved instituttet, nemlig om det spesialpedagogiske studiet skal deles i et profesjonsstudium som er mer praksisrettet og et mer overordnet rent masterstudium tilsvarende den psykologiske modellen. Dette henger også sammen med at ISP opplever å trenge bedre finansiering av praksisen tilknyttet studiet, da veiledet praksis er kostbart. Dette trenger instituttet en bedre finansieringsløsning for. I den forbindelse påpeker de at det også er viktig å få en samordning mellom forskningsområder og utdanningsområder. Når en forsker på et område må en også sette seg grundig inn i forskningsfeltet, noe som utdanningene kan dra nytte av.

Samlet var alle informantene og virksomhetene opptatt av bedre vilkår for spesialpedagogisk forskning og hadde et uttalt ønske om metodisk god og grundig forskning innenfor sine felt, uavhengig av fokusområder. I tillegg til økonomiske midler, krever dette større forskningsmiljøer. Videre er det behov for mer samarbeid mellom forskningsmiljøer, både nasjonalt og internasjonalt. Et økt samarbeid på tvers av ulike fagområder vil også kunne heve kvaliteten på forskningen.

Referanser

- Befring, E. og J. Sæbø (1993). *Spesialpedagogiske forskningsoppgaver*. Rapport 28. mai 1993. Utredning om kunnskapsstatus og behov for forskning på det spesialpedagogiske området. Oslo: Institutt for spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo. Norges forskningsråd.
- Haug, P., Tøssebro. J. og M. Dalen (1999). (red.): Den mangfoldige spesialundervisninga. *Status for forskning om spesialundervisning*, 14–43. Oslo: Universitetsforlaget.
- Meld. St. nr. 18 (2010-11) *Læring og fellesskap. Tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Melding avgitt til Stortinget 8. april 2011 (regjeringen Stoltenberg II).
- Norges forskningsråd (1993). *Program for spesialpedagogisk kunnskaps- og tiltaksutvikling*. Programnotat. Oslo: Norges forskningsråd. Kultur og samfunn.
- Norges forskningsråd (2004). *Evaluering av norsk pedagogisk forskning. En evaluering av forskningen ved utvalgte universiteter og høyskoler*. Oslo: Norges forskningsråd. (Faglig sekretær: Jorunn Spord Borgen, NIFU).
- Opdal, Liv R., Simonsen, Eva, Hagtvedt, Bente E. (2005) *Spesialpedagogikk i akademia– tematisk profil i forskning ved Institutt for spesialpedagogikk*, Universitetet i Oslo, *Spesialpedagogikk*, 60-72
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Univesitetsforlaget.
- Söder, M. (1999). Specialpedagogisk forskning mellan det kliniska och det kontextuella. Syntesrapport till och om forskningsprogrammet Spesialpedagogisk kunnskaps- og tiltaksutvikling, *Norges forskningsråd. NF-rapport nr. 8/99*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Widerberg, K. (2010). «Med samtalen som utgangspunkt. Om veivalg og kunnskapsmuligheter ved intervjuing.» I: Album, D.; Hansen, M. N. og Widerberg, K. (red.). *Metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Side 219-234. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aasen, P. og O. Teien(1999). Spesialpedagogisk forskning i Norge i 1990-årene. I: Haug, P, Tøssebro. J. og M. Dalen (1999). (red.). Den mangfoldige spesialundervisninga. *Status for forskning om spesialundervisning*, 90–112. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Vi ber deg tenke på ditt eget institutt når du besvarer spørsmålene.

Til de som ikke jobber på spesialpedagogiske institutter eller kompetansesenter:

Vi ber deg tenke på den delen av virksomheten som arbeider med spesialpedagogiske tema.

Om spesialpedagogisk forskning:

- Hva mener du kjennetegner eller definerer spesialpedagogikk som forskningsfelt?
 - Hvordan skiller spesialpedagogikk seg ut fra for eksempel pedagogikk og psykologi?
- Hvilke fagområder/tema forsker dere på ved ditt institutt/ din virksomhet?
- Hvilke aldersgrupper forsker dere på?
- Hvilke samfunnsområder berører forskningen deres?
 - Skole
 - Helsevesen
 - En kombinasjon
 - Annet?
- Hvilke forskningsmetoder bruker dere hovedsakelig?
- Hvor stor del av arbeidet ved instituttet/virksomheten vil du anslå er forskning?

Endring over tid:

- Hvordan vurderer du at forskningen ved ditt institutt/virksomhet har forandret seg de siste 15 årene?
 - Endringer i tema?
 - Endringer i samfunnsområde/målgruppe?
 - Endringer i forskningsmetoder?

Samarbeidspartnere:

- Hvilke fagmiljøer utenfor deres egen virksomhet samarbeider dere med? (som f. eks psykologisk institutt eller andre institusjoner)
 - Ev. bistillinger/samarbeidsprosjekter

Doktorgrader:

- Har dere stipendiater ved instituttet?
 - I tilfelle ja: Omtrent hvor mange vil du anslå at dette er?
 - Omtrent hvor stor andel er eksternt finansiert/internt finansiert?
 - Hvordan publiseres vanligvis doktorgrader?
 - Monografi/artikkelbasert?
 - Språk

Formidling:

- Hvordan publiseres vanligvis forskningsresultater ved ditt institutt/virksomhet? Anslå andel:
 - Fagfellevurderte tidsskrift?
 - Andre tidsskrift?
 - Rapporter
 - Bøker
 - Paper/presentasjoner på konferanser
- Hvem er målgruppen for deres formidling av forskningsresultater?
- Har dere strategier for å få oppmerksomhet omkring forskningsresultater – i så fall - hvilke?

Generelt om spesialpedagogisk forskning i Norge:

Når du besvarer de neste spørsmålene skal du tenke på situasjonen for spesialpedagogikk generelt i Norge.

- Hvordan vurderer du relevansen og kvaliteten til spesialpedagogisk forskning i Norge i dag?
- Hvordan opplever du at spesialpedagogisk forskning har utviklet seg i løpet av de siste 15 årene?
- Hva vurderer du som de største utfordringene spesialpedagogisk forskning i Norge står overfor?
- Hva vurderer du som de største forskjellene mellom spesialpedagogisk forskning i Norge sammenliknet med forskningen i land som Danmark, Sverige og Storbritannia?
- Har du noen andre tanker om spesialpedagogisk forskning som du vil si noe om?

TUSEN TAKK FOR HJELPEN!

Vedlegg 2 – Utvalg av tidsskrifter til internasjonal sammenligning (bibliometri)

Oversikten over tidsskrifter viser hvilke tidsskrifter som inngår blant 47 tidsskrifter som danner grunnlag for statistikken som er hentet fra National Science Indicators (merket «NSI» eller «Begge») og hvilke tidsskrifter som inngår i et eget utvalg med 32 tidsskrifter (merket «Eget utvalg» eller «Begge»).

Utvalg	Tidsskrift
NSI	AJIDD-American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities
Begge	American Annals of the Deaf
Begge	American Journal on Mental Retardation
Begge	Annals of Dyslexia
Eget utvalg	Aphasiology
Eget utvalg	Applied Psycholinguistics
NSI	Association Review
NSI	British Journal of Developmental Disabilities
Eget utvalg	British Journal of Learning Disabilities
Begge	Child Language Teaching & Therapy
Eget utvalg	Clinical Linguistics & Phonetics
NSI	Deafness and Education
Eget utvalg	Disability & Society
Begge	Dyslexia
Begge	Education and Training in Autism and Developmental Disabilities
Begge	Education and Training in Developmental Disabilities
NSI	Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities
NSI	Education and Training of the Mentally Retarded
NSI	Education of the Visually Handicapped
NSI	Exceptional Children
NSI	Exceptionality
NSI	Focus on Autism and Other Developmental Disabilities
NSI	Focus on Exceptional Children
Eget utvalg	Folia Phoniatica et Logopaedica
NSI	Gifted Child Quarterly
NSI	High Ability Studies
NSI	Infants & Young Children
NSI	Intellectual and Developmental Disabilities
Begge	International Journal of Disability Development and Education
Eget utvalg	International Journal of Inclusive Education
NSI	International Review of Research in Mental Retardation
NSI	Intervention in School and Clinic
Begge	Journal for the Education of the Gifted
Eget utvalg	Journal of Communication Disorders
Begge	Journal of Deaf Studies and Deaf Education
NSI	Journal of Early Intervention
NSI	Journal of Emotional and Behavioral Disorders
NSI	Journal of Exceptional Children
Begge	Journal of Fluency Disorders
NSI	Journal of Intellectual & Developmental Disability
NSI	Journal of Intellectual Disability Research
Begge	Journal of Learning Disabilities
NSI	Journal of Positive Behavior Interventions
Eget utvalg	Journal of Psycholinguistic Research
Eget utvalg	Journal of Research in Reading
Begge	Journal of Special Education

Utvalg	Tidsskrift
NSI	Journal of the British Association of Teachers of the Deaf
Eget utvalg	Journal of Visual Impairment & Blindness
Eget utvalg	Language Speech and Hearing Services in Schools
Begge	Learning Disability Quarterly
Eget utvalg	Logopedics Phoniatrics Vocology
NSI	Mental Retardation
Eget utvalg	Reading and Writing
Begge	Remedial and Special Education
NSI	Research and Practice for Persons with Severe Disabilities
NSI	Research in Autism Spectrum Disorders
Begge	Research in Developmental Disabilities
NSI	Slow Learning Child
NSI	Teacher of the Deaf
Begge	Topics in Early Childhood Special Education
Begge	Volta Review

Tabelloversikt

Tabell 2.1. Oversikt over institusjoner og antall deltakere i intervjuundersøkelsen	18
Tabell 3.1. Norske vitenskapelige artikler 2004-2012 pr. tidsskrift. Tidsskrifter i kursiv er ikke er med i <i>Web of Science</i> , men i <i>ERIC</i> (internasjonale) eller <i>Norart</i> (norske).	21
Tabell 3.2. Institusjoner og underliggende enheter med fem eller flere artikler i materialet.	23
Tabell 3.3. Antall artikler i spesialpedagogikk fra universiteter og høyskoler 2004-2012.	24
Tabell 3.4. Bilaterale relasjoner i artikler med forfattere i minst to land. Basert på «Eget utvalg» av tidsskrifter som dekker spesialpedagogikk i Web of Science i årene 2003-2012.	32

Figuroversikt

Figur 3.1. Andeler av 398 artikler som ulike institusjonstyper bidrar til. (Summen av andeler er høyere enn 100 prosent fordi én artikkel kan ha flere bidragsytende institusjoner.).....	22
Figur 3.2. Antall artikler fra Norge i tidsskriftskategorien «Special Education» i National Science Indicators (NSI) 1997-2011 og i et mer spesifikt utvalg tidsskrifter i Web of Science 2003-2012 (Eget utvalg).	26
Figur 3.3. Relativ publiseringshyppighet 1997-2011 for fire land med utgangspunkt i tidsskriftskategorien «Special Education» i National Science Indicators (NSI).....	27
Figur 3.4. Relativ publiseringshyppighet 2003-2012 for fire land med utgangspunkt i «Eget utvalg» av tidsskrifter som dekker spesialpedagogikk i Web of Science.....	27
Figur 3.5. Relativ siteringshyppighet 1997-2010 for fire land med utgangspunkt i tidsskriftskategorien «Special Education» i National Science Indicators (NSI).....	29
Figur 3.6. Relativ siteringshyppighet 2003-2011 for fire land med utgangspunkt i «Eget utvalg» av tidsskrifter som dekker spesialpedagogikk i Web of Science.....	29
Figur 3.7. Relativ publiserings- og siteringshyppighet i 2008-10 for 17 land med utgangspunkt i tidsskriftskategorien «Special Education» i National Science Indicators (NSI).....	30
Figur 3.8. Relativ publiserings- og siteringshyppighet i 2008-10 for 17 land med utgangspunkt i «Eget utvalg» av tidsskrifter som dekker spesialpedagogikk i Web of Science.....	31

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no